

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Idéburna perspektiv på it i skolan

**En studie av idéburna skolledares olika
förhållningssätt till informationsteknologi
och statliga direktiv**

Non-profit schools' perspectives on IT

**A study of independent non-profit school principals' different
approaches towards information technology and government
directives**

MARTIN HÖGLUND

**Magisteruppsats i Tillämpad IT med inriktning mot lärande och kommunikation
Rapport nr. 2016:158**

Förord

Inledningsvis är det på sin plats att ge utrymme till de som möjliggjort det här halvårslånga arbetet. Det finns särskild anledning att tacka Idéburna skolors riksförbunds styrelse för förtroendet att genomföra enkätundersökningen bland förbundets medlemmar. Med det förtroendet i ryggen underlättades inte bara arbetet, utan det blev också mer motiverande och meningsfullt. Jag hoppas att resultatet är något som förbundet kan använda sig av i sin kommande uppgift att utgöra remissinstans för Skolverkets kommande nationella it-strategierna för skolväsendet.

Jag vill också tacka min handledare Lars Svensson, gästprofessor vid institutionen för tillämpad it vid Göteborgs universitet och professor i informatik vid Högskolan Väst, för att ha bidragit med ovärderligt stöd under processens gång. Tack för trevliga videosamtal, gott samarbete och givande meningsutbyten. Detsamma gäller mina medstudenter Linda Enarsson och Mathias Nylund som gett både initierad och engagerad respons trots att de varit i samma stundvis pressade situation som jag själv. De sista bitarna föll slutligen på plats efter opponeringen med examinator Ylva Hård af Segerstad och opponent Anna Sors.

Tack även till mina lärarkollegor inom ABF Stockholms vuxenutbildning som varje dag visar vad det innebär att vara idéburna i en ständigt föränderlig värld. Slutligen, stort tack till åtskilliga verksamma inom skolvärlden som korsat min väg både före och under processens gång och gett mig nya perspektiv på it i skolan och de idéburna skolornas roll. Ingen nämnd, ingen glömd.

Stockholm, juni 2016

Martin Höglund

Abstract

This study examines the different approaches to information technology and government directives on IT/ICT in schools that exist among principals within different independent, non-profit schools in Sweden. The basis of the study is a qualitative online survey with open-ended questions in which 14 principals organized in Idéburna skolors riksförbund, the national association of independent non-profit schools, participated. The analysis and coding are inspired by hermeneutics, grounded theory and qualitative text analysis and the result is intended as a basis for the association's continued consultation work towards the upcoming national IT strategies for Swedish school systems.

The results show that principals relate to both risks and opportunities as a consequence of increased use of information technology in classrooms, but that they perceive adaptation to these new conditions as essential nonetheless. The problem areas that principals describe are analyzed using Orlikowski & Gash's (1994) concept (*shared*) *technological frames* and the analysis shows that there are common problem descriptions in several areas. These include the possible risks of teaching traditions and teaching time being lost in transition to a more technological classroom, and that technology might be used to legitimize savings and rationalizations of education that are not balanced against the educational aspects. This also applies to risks related to young people's behavior and ability to concentrate in the presence of ever-available technologies, as well as the need for increased critical thinking that must be accommodated by schools. Finally, the principals emphasize the need to work for increased equality in Swedish schools; even more within a technological classroom.

The conflicting perspectives among the principals, however, concerns the perception of the government's influence. The non-profit principals have clearly separated positions on how the role of government should be; whether *leading*, *supportive/normative* or *passive* in relation to IT in schools. This study proposes that this might be a challenge for the National Association of Idea-based Schools in their work to represent a broad spectrum of approaches to government directives.

Keywords: IT in schools, principals, national IT strategies, non-profit schools, private schools, technological frames, digital competence

Sammanfattning

Denna studie undersöker vilka olika förhållningssätt till informationsteknologi och statliga direktiv kring it i skolan som finns bland skolledarna inom olika fristående och icke-vinstdrivande skolverksamheter i Sverige. Underlaget utgörs av en svaren från en kvalitativ nätbaserad enkätundersökning med öppna frågor där 14 skolledare organiserade inom Idéburna skolors riksförbund deltog. Analysmetod och kodning har inslag av hermeneutik, grundad teori och kvalitativ textanalys och resultatet är tänkt som ett underlag för förbundets fortsatta remissarbete med de nationella it-strategier för skolväsendet.

Resultatet visar att skolledarna ser både risker och möjligheter med införandet av informationsteknologi i klassrummen men att de uppfattar att anpassningar till de nya informationsteknologiska förutsättningarna är helt nödvändiga. Den problembild som skolledarna beskriver analyseras utifrån Orlikowski & Gashs (1994) begrepp (*shared technological frames*) och visar att det finns gemensamma problembeskrivningar på flera områden. Det handlar till exempel om riskerna med att både undervisnings-tradition och -tid kan gå förlorade i övergången till ett mer informationsteknologiskt klassrum och att tekniken kan legitimera besparingar eller rationaliseringar på utbildningsområdet som inte är avvägda mot de pedagogiska aspekterna. Detsamma gäller den ständigt tillgängliga teknikens påverkan på ungdomars beteendemönster och koncentration, liksom att behovet av ett ökat kritiskt tänkande (källkritik) måste mötas av skolan. Slutligen betonar skolledarna behovet av att arbeta för en ökad likvärdighet i den svenska skolan; även i och med ett digitaliserad skola.

De konflikterande perspektiven återfinns fram för allt i frågan om synen på statens inflytande. Då intar de idéburna skolledarna tydligt åtskilda ståndpunkter kring huruvida statens roll skall vara *ledande*, *stödjande* eller *passiv* i förhållande till it i skolan. I uppsatsen konstateras att detta kan bli en utmaning för Idéburna skolors riksförbund i sitt arbete att representera ett så brett spektrum av förhållningssätt till staten.

Nyckelord: it i skolan, skolledare, nationella it-strategier, idéburna skolor, friskolor, technological frames, digital kompetens

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1. Inledning	6
1.2. Syfte och frågeställningar	7
2. Bakgrund och tidigare forskning	8
2.1. Inledning	8
2.2. De idéburna friskolornas framväxt och särart	8
2.3. Idéburna skolor som begrepp	9
2.4. Informationsteknologi i skolan - några kritiska perspektiv	10
3. Teoretiska utgångspunkter	14
3.1. Olika informationsteknologiskt orienterade perspektiv	14
3.2. Modeller för förståelse av förhållningssätt till informationsteknologi	14
3.3. Den kollektiva aspekten av förhållningssätt till ny teknologi - technological frames	15
4. Metod och material	17
4.1. Inledning	17
4.2. Urval och avgränsningar	17
4.3. Nätbaserad enkätundersökning	18
4.4. Etiska utgångspunkter, opartiskhet och anställningsförhållande	19
4.5. Generella överväganden kring analysprocessen	20
4.6. Analysmetoder och kodning	21
5. Resultat och analys	23
5.1. Struktur och disposition	23
5.2. Svarefrekvens och representativitet	23
5.3. Referenskodning	24
5.4. De idéburna skolorna och informationsteknologin	24
5.4.1. Informationsteknologins nödvändighet	24
5.4.2. Först blir det sämre, sen blir det bättre	25
5.4.3. Behovet av ett ökat kritiskt tänkande	25
5.4.4. Påverkan på elevers koncentration och beteendemönster	26
5.4.5. De geografiska avståndens betydelse	26
5.4.6. Med utgångspunkt i likvärdigheten	26
5.5. Staten, informationsteknologin och de idéburna skolorna	27
5.5.1. Behovet av statlig ledning bakom it i skolan	27
5.5.2. Kritiska perspektiv på statligt inflytande	27
6. Diskussion	29
6.1. Inledning	29
6.2. Perspektiv på informationsteknologi i skolan	29
6.3. Perspektiv på förhållandet mellan staten, skolan och informationsteknologin	32
7. Slutsatser	33
8. Litteraturlista	35
Bilaga 1. Missiv	38
Bilaga 2. Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016	39

1. Inledning

1.1. Inledning

De senaste årens arbete med informationsteknologi i skolan har en lång historia av kontinuerliga diskussioner, satsningar och implementeringar bakom sig (Tallvid 2015; Jedeskog 2007; Fleischer 2013). I skrivande stund är satsningen på att ta fram nya nationella it-strategier för skolväsendet, ett uppdrag som ålades Skolverket av regeringen i september 2015 (Regeringsbeslut U2015/04666/2) det kanske mest framträdande. Det är lätt att tro att en sådan satsning är unik mer än till sin storlek och form; att den är ett historiskt trendbrott, ett uppvaknande. Men det finns problem med en sådan utgångspunkt.

Att lägga fokus och resurser på att implementera teknologiska innovationer i skolan är långt ifrån okomplicerat eller något nytt inom skolvärlden. Tallvid (2015) menar att statligt initierade satsningar på informationsteknologi, i synnerhet informationsteknologi, präglade skolan de senaste 40 åren (Tallvid 2015, s. 27ff). Och föreställer vi oss dessutom informationsteknologin som ett led i utvecklingen av medierande redskap som människan historiskt använt sig av - som exempelvis skrift, tal, bilder eller fysiska artefakter - blir människans förhållande till den knappast något signifikant för 2010-talet (Säljö 2013, s. 226). Något som verkligen kännetecknat utvecklingen under de senaste decennierna är emellertid förskjutningen från större statliga satsningar på informationsteknologi till mer lokala initiativ bland lärare och skolledare. Inom svensk forskning om it i skolan de senaste åren är det just det området som utforskats (Fleischer 2013; Grönlund 2014; Tallvid 2015). Utvecklingen har decentraliserats och på kort tid har det skapat en mer differentierad it-utveckling inom svensk skola (Tallvid 2015, s. 32). Ett annat kännetecknande drag är att frågan om informationsteknologi i skolan allt mindre kommit att handla om teknik och allt mer om pedagogisk utveckling (Jedeskog 2007, s. 6). Som presenteras i denna uppsats finns också en internationell kritisk skolforskning som pekar på flera problem med de motsvarande it-satsningar som gjorts i bland annat USA och Storbritannien (Cuban 2001; Selwyn 2011). Det finns därmed flera anledningar att vara försiktig och eftertänksam kring hur man hanterar införandet av informationsteknologi i de svenska klassrummen.

Parallellt med det informationsteknologiska intåget har även framväxten av friskolor präglade det svenska skolväsendet (Holmlund et al 2014; Lundberg 2014b) och den här studien tar sin utgångspunkt i den typ av friskolor som identifierar sig som idéburna skolor: det vill säga fristående och icke-vinstdrivande skolor i Sverige. Denna grupp av skolor är särskilt intressant eftersom den historiskt utmärkt sig för att värna det pedagogiska friutrymmet samtidigt som den genom sina olika icke-vinstdrivande ägandestrukturer haft förutsättningar att sätta sina (i många fall pedagogiska) idéer främst. Idéburna skolor skulle därför kunna tänkas förhålla sig annorlunda till både statliga direktiv och informationsteknologi än andra skolor eftersom deras sinsemellan olika drivkrafter potentiellt sett skulle kunna kollidera med de nämnda aspekterna.

Frågan är naturligtvis *om* det är på det viset och i sådana fall *på vilket sätt* det i sådana fall tar sig uttryck.

Dessa frågor ställdes branschorganisationen Idéburna skolors riksförbund inför när man i september 2015 valdes ut tillsammans med åtta andra organisationer och myndigheter för att ge synpunkter på utformningen av de nationella it-strategierna för skolväsendet (Regeringsbeslut U2015/04666/2). För organisationens del aktualiserade det behovet av att undersöka olika perspektiv bland medlemsorganisationerna för att kunna företräda dem i det kommande remissarbetet. De centrala frågorna var hur medlemmarna egentligen såg på statens roll i frågan, liksom hur de förhöll sig till informationsteknologi i stort. Svaret på dessa frågor, resonerade man, skulle förhoppningsvis kunna ge vägledning i det kommande remissarbetet och i februari 2016 fick författaren till denna uppsats förtroendet att följa upp frågorna. Som stöd öppnades därefter medlemsregistret för att en enkätstudie skulle kunna genomföras bland medlemsorganisationerna.

I denna studie undersöks hur skolledarna inom Idéburna skolors riksförbunds medlemsorganisationer förhåller sig till informationsteknologi i skolan utifrån olika förhållningssätt till relationen mellan staten och de idéburna skolorna, liksom de idéburna skolornas perspektiv på relationen mellan pedagogik och informationsteknologi. Utgångspunkten är att dessa aspekter är centrala för förståelsen av skolornas olika förhållningssätt till frågor som tas upp inom ramen för de kommande nationella it-strategierna, och därmed kan utgöra ett underlag till förbundets konkreta remissarbete kring strategierna. Förhoppningen är också att bidra med en pusselbit till forskningsläget kring förutsättningarna för informationsteknologi i skolan i stort. Uppsatsen avser kort sagt att ge nya perspektiv på hur man kan förstå resonemangen kring informationsteknologi och statliga direktiv inom den idéburna skolektorn.

1.2. Syfte och frågeställningar

Denna uppsats syftar till att undersöka olika idéburna skolledares perspektiv på relationen mellan informationsteknologi och skola samt förhållningssätt till statliga direktiv kring informationsteknologi i en historisk stat-friskole-kontext.

Undersökningen syftar till att utgöra en del av det underlag utifrån vilket Idéburna skolors riksförbund kan grunda sina utgångspunkter inför en framtida samverkan kring de kommande nationella it-strategierna för skolväsendet.

De frågeställningar som kommer att belysas är:

1. Vilket eller vilka perspektiv på relationen mellan it och skola finns bland de idéburna skolledarna?
2. Vilket eller vilka perspektiv på statens roll när det gäller it i skolan finns bland de idéburna skolledarna?

2. Bakgrund och tidigare forskning

2.1. Inledning

I detta kapitel introduceras de idéburna friskolornas framväxt och begreppet "idéburen skola" definieras mer konkret. Dessa delar kan betraktas som en bakgrund och fond till uppsatsen. Slutligen kommenteras och presenteras ett aktuellt - men inte fullständigt - forskningsläge kring it i skolan. Tonvikten ligger på mer kritisk (internationell) skolforskning eftersom det bedöms som särskilt relevant i förhållande till undersökningen.

2.2. De idéburna friskolornas framväxt och särart

Det svenska utbildningsväsendet har traditioner långt tillbaka i historien. Initialt var den allmänna undervisningen avsedd för både barn och vuxna och utövades av det dominerande kyrkoväsendet. Först 1842 infördes skolplikten och staten som aktör trädde in på utbildningsarenan vid sidan om de alltmer sekulariserade kommunförsamlingarna. Statens inflytande ökade sedan under resterande 1800-tal och tog ordentlig fart i början av 1900-talet med nationell läroplan, folkskolestadga, en utvecklad folkskoleinspektion och en nybildad skolöverstyrelse. Konturerna till den moderna skolan kunde utskiljas (Holmlund et al 2014, s. 33). Samtidigt fanns under senare delen av 1800-talet och hela 1900-talet även ett antal fristående - då kallade "enskilda" - skolor med statsunderstöd (Lundgren 2014b, s. 119f). Dessa kan betraktas som föregångare till dagens idéburna friskolor.

Tiden gick och det svenska skolsystemet stod länge relativt oförändrat. Kritiken mot det statliga inflytandet över skolan diskuterades redan på 1950-talet och bland annat började utrymmet för pedagogisk försöksverksamhet diskuteras kring de fristående skolorna (Lundgren 2014b, s. 119). Men decentralisering och ett utökat kommunalt självstyre kom först upp på agendan under 1970-talet i samband med flera utredningar och kommittéuttalanden. Begrepp som demokratisering, lokalt inflytande och decentralisering problematiserades samtidigt mot bakgrund av skolans enhetlighet och likvärdighet. Debatterna och utredningarna fortsatte sedan att avlösa varandra under 1980-talet och det var först under 1990-talet som genomgripande reformer av utbildningssystemet verkligen genomfördes (Holmlund et al 2014, s. 33f). Under 1990-talet genomgick den svenska skolan ett paradigmskifte. 1980-talets styr-, kommunaliserings- och ansvarspropositioner realiserades till stor del mellan åren 1991-1994 i det som kom att kallas kommunaliseringen av den svenska skolan. I praktiken övertog kommunerna det ekonomiska, praktiska och organisatoriska ansvaret för skolan 1991 medan staten införde en "mjukare" styrningsmodell orienterad mot mål- och resultatstyrning. Samtidigt som staten släppte ansvaret på flera områden bibehöll man styrningen av de centrala dokumenten som låg till grund för skolan (läroplan, betygssystem etc.) liksom lärarutbildningen. Att de kommunala skolorna kunde kvalitetssäkras och systemet efterföljas blev också statens nya uppgifter och nya riktlinjer kring uppföljning och tillsyn drogs upp (Holmlund et al 2014, s. 35f). Detta skedde parallellt med friskolornas framväxt.

Samtidigt som man förberedde kommunaliseringen på 1980-talet öppnades möjligheterna att bedriva en så kallad fristående skola. Från och med 1983 blev det möjligt att starta och bedriva friskolor med offentlig finansiering under ett antal premisser: de skulle komplettera den kommunala skolan, bidra till det övriga skolväsendet med nya unika erfarenheter och i huvudsak följa mål, riktlinjer och grundas i samhällets fundamentala värderingar. Det som i allt väsentligt skilde de fristående skolorna från de kommunala skolorna var att pedagogiken var friare men att finansieringen samtidigt var mer osäker och att styrning och tillsyn såg annorlunda ut. Först i början av 1990-talet började fristående skolors villkor att likna de kommunala skolornas alltmer: bidragen ökade, ett mer enhetligt finansieringssystem infördes, skolorna öppnades upp för allmänheten genom det som kom att kallas det fria skolvalet och principen om att en elev behövde placeras i den geografiskt närmaste skolan upphävdes. Den reformerade statliga och kommunala styrningens framgångar under och efter 1990-talet är omdiskuterad. En utbredd uppfattning, som bekräftats i flera rapporter, är att statens inflytande i praktiken hade en rad olika brister i förhållande till sina ursprungliga intentioner. Bland annat fick de statliga nationella målen inte den roll i skolan som de var tänkta att spela och ett stort tolknings-, genomförande- och formuleringsansvar landade på kommuner som inte hade tillräcklig kompetens för ett sådant uppdrag. Istället hamnade ett ännu större ansvar på skolledare och lärare som fick genomföra verksamheten och samtidigt förhålla sig till den för dem oklara statliga och kommunala styrningen (Holmlund et al 2014, s. 49-57). Under samma tid ökade emellertid etablerandet av fristående skolor kraftigt och från att det bara funnits ett 90-tal fristående grundskolor växte friskolemarknaden till att omfatta hela 16% av skolorna (närmare 800 fristående grundskolor) 2012. De fristående gymnasieskolorna hade en ännu mer markant utveckling (Lundberg 2014b, s. 121). Ett parallellt fristående skolsystem hade etablerats.

I kölvattnet av en lång och omfattande debatt om en alltmer kritiserad och resultatsvag svensk skola uppstod ett nytt paradigmskifte under slutet av 00-talet. En ny myndighetsstruktur infördes 2008 med motiveringen att det fanns ett behov av en tydligare och förutsägbar rollfördelning mellan statliga myndigheter. Statens skolinspektion skulle nu stå för en utökad tillsyn och måluppföljning (SOU 2013:56, s. 64). Samtidigt började de framväxande friskolekoncernerna att offentligt ifrågasättas. Den enskilda händelse som fick störst genomslag i debatten blev John Bauer-koncernens konkurs 2013 där inte bara kommunen och civilsamhället fick utöka sina verksamheter för att ta hand om de elever som blivit utan skola, utan där också en kvarts miljard kronor gick till de tidigare ägarna med hjälp av ett avancerat låneupplägg (Lundberg 2014b, s. 121).

Ungefär samtidigt valde flera av de idéburna skolorna att samlas i ett gemensamt förbund och deklarerade att de numera ville bryta upp friskolorna som "homogen grupp" och lyfta fram de idéburna skolorna för sig. En tydlig skiljelinje mellan dem och de kommersiella friskolorna var synen på vinst, där det nybildade förbundet tog ställning för skyldigheten att återinvestera eventuell vinst i verksamheten (Jonsson 2013). De idéburna friskolorna hade därmed konstituerat sig som just sådana, med tydlig avgränsning mot de kommunala skolornas styrning och de bolagsägda friskolornas kommersiella intressen.

2.3. Idéburna skolor som begrepp

Idéburna skolor är ett begrepp som saknar en entydig vetenskaplig definition; ändå används det av flera olika svenska myndigheter och civilsamhällesorganisationer. Enligt Idéburna skolors riksförbunds definition så innefattar begreppet skolverksamheter som drivs inom "en icke-vinstutdelande bolagsform" men som inte är kommunala eller statliga. Bland de associationsformer som nämns som idéburna

återfinns “ideella föreningar, ekonomiska föreningar/kooperativ, stiftelser och aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning” (Idéburna skolors riksförbund 2015a). Av praktiska skäl sammanfaller definitionen som används i denna uppsats med Idéburna skolors riksförbunds.

Förbundet är dock inte ensamt om att använda sig av ett sådant begrepp. I dokumentet *Överenskommelse om samverkan mellan Region Skåne och den idéburna sektorn i Skåne* (2011) knyts begreppet idéburen sektor samman med en rad olika närliggande begrepp:

Den idéburna sektorn utgör det samlande begreppet och inkluderar de olika förekommande begrepp som används, t ex social ekonomi, tredje sektorn, organisationer inom civilsamhället, ideell sektor, föreningsliv m.m.

Begreppsmässigt ligger alltså den idéburna sektorn nära civilsamhällets organisationer. Den beskrivning som SCB utgår från i rapporten *Det civila samhället 2013* (2015) återges på följande sätt: “en arena – skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet – där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen” (SCB 2015, s. 11). Det senaste exemplet där SCB:s definition av civilsamhället görs gällande återfinns i Statens offentliga utredning (SOU 2016:13) och begreppet kan därför sägas högst aktuellt idag. De organisationsformer som civilsamhället använder beskrivs vidare som “ideella föreningar, stiftelser och registrerade trossamfund, men även nätverk, tillfälliga sammanslutningar och andra aktörer” (SCB 2015, s. 11). Man får dock ta i beaktande att skolverksamheter - till skillnad från många andra av civilsamhällets verksamheter - kräver en formaliserad organisation och därmed inte kan bedrivas av de tre sistnämnda formerna.

2.4. Informationsteknologi i skolan - några kritiska perspektiv

Forskningsläget kring it i skolan är omfattande och långt ifrån entydigt. Enligt Liberg et al (2014) handlar det till stor del om att det ända sedan 1980-talet funnits olika fundamentala förhållningssätt till informationsteknologi i de många studierna. Enkelt uttryckt har forskningen sedan 1980-talet präglats av en uppdelning mellan teknikoptimism och teknikskepticism (Liberg, Lundgren & Säljö 2014, s. 699f).

Ett sådant perspektiv fördjupas i Martin Olivers artikel “Technological determinism in educational technology research” (2011) där han lyfter fram problemet med att inte sätta informationsteknologin i en större kontext genom att diskutera begreppet *technological determinism*. Technological determinism kan definieras som föreställningen om att tekniken i sig skapar eller transformerar samhället och de sociala praktikerna, som exempelvis lärande och som utgår från en oreflekterad *common sense*-modell. När informationsteknologin inte sätts i sin praktiska kontext blir tekniken i sig bärande av föreställda praktiker som individer kan förhålla sig positiva eller negativa till (Oliver 2011, s. 374). Ståndpunkterna är dock sällan så ensidiga i praktiken; i forskning som Oliver hänvisar till framgår att “very few would position themselves as ‘hard’ (nomological) determinists, but that these ‘softer’ accounts still attribute casual power to technology” (Oliver 2011, s. 374). Det är således inte bara extremerna - för eller emot - som är mest närvarande i människors förhållningssätt utan kan lika väl beskrivas som en skala. Olivers (2011) resonemang kring teknikdeterminism är intressanta eftersom deterministiska föreställningar kan ha mer eller mindre inflytande över individers tekniksyn - och därmed förhållningssätt till informationsteknologi i allmänhet.

Samtidigt är det rimligt att inte förvänta sig denna polarisering inom svenska skolor idag. Först nu har nämligen den svenska skolforskningen landat i en uppluckring av dessa dikotomiska förhållningssätt, enligt Liberg et al (Liberg, Lundgren & Säljö 2014, s. 700). Exempel på forskning som stämmer väl överens med en sådan mer nyanserad

inriktning är den forskning som de senaste åren fokuserat på att följa upp en-till-en-satsningarna i Sverige. Bland dem kan nämnas Håkan Fleischers avhandling *En elev - en dator* (2013), Åke Grönlunds *Att förändra skolan med teknik* (2014) och Martin Tallvids *1:1 i klassrummet* (2015). I alla dessa studier framstår införandet av informationsteknologi i skolan som en komplex process där pedagogiken hela tiden står i fokus och där teknikens uppgift främst är att stödja de pedagogiska processerna. Med andra ord: ett synsätt fjärran från de deterministiska perspektiven. Den svenska forskningen kring it i skolan är dock relativt exponerad och omdiskuterad idag, och det finns därför begränsade skäl till att lyfta den ytterligare i en uppsats med begränsat utrymme och resurser. Det finns desto starkare skäl att lyfta mer kritiska (internationella) perspektiv för att sätta även skepticismen - egentligen: de mer kritiska perspektiven - i ett sammanhang.

Efter att en mer kritisk hållning började etableras inom den internationella informationsteknologiskt orienterade skolforskningen under 2000-talet, där bland annat Neil Selwyn varit tongivande, har flera forskare följt i spåren. Det är inte nödvändigt att se dem som konflikterande med den övriga it-forskningen, snarare som komplementära (Oliver 2011, s. 373). Den här studien kommer förutom Neil Selwyns (2011) kritiska undersökning av användningen av en lärplattform på brittiska skolor även att behandla Larry Cubans tidiga *Oversold and underused* (2001). Tillsammans utgör dessa en god grund för att förstå olika kritiska förhållningssätt kring informationsteknologi i skolan.

För femton år sedan, 2001, publicerade Larry Cuban en omfattande genomgång av resultatet av de infrastrukturella it-investeringarna som gjordes i den amerikanska grundskolan på 1990-talet. I studien är Cuban starkt ifrågasättande till de drivkrafter som låg bakom investeringarna och (det till stora delar uteblivna) resultatet. Det var efter att National Commission on Excellence in Education's alarmerande rapport *Nation at risk* släpptes 1983 som den amerikanska skolan reformerades mot bakgrund av en påstådd negativ utveckling. Reformerna blev genomgripande i grundskolan och skärpta kunskapskrav, omorganisation inom hela skolväsendet, effektiviserigar och - inte minst - en utökad satsning på avancerad teknik i klassrummet blev konsekvenserna. Detta trots att skolans utveckling redan tidigare hade en positiv utveckling sett till de faktorer som reformerna motiverades utifrån. (Cuban 2001, s. 6f). Cuban sammanfattar utvecklingen under 1990-talet på följande sätt:

Since the mid-1980s, private sector management has become the model for solving the problems of schools and universities. Educational activities are "downsized," "restructured," and "outsourced." (Cuban 2001, s. 10f)

Sedan dess har den amerikanska skolan genomgått en marknadsisering där det bredare samhällsuppdraget ("civic and moral purposes") som till exempel demokrati och jämlikhet fått stå tillbaka, menar Cuban. Han pekar särskilt ut datorernas intåg och introduktionen av nya teknologier i klassrummet som en central faktor bakom den marknadsdrivna agendan (Cuban 2001, s. 11f). Skolans bredare uppdrag ersattes under 1990-talet av en betydligt enklare logik där anställningsbarhet skulle bli konsekvensen av ett ökat datoranvändande i skolan:

Increased use, they further assumed, would then lead to efficient teaching and better learning which, in turn, would yield able graduates who can compete in the workplace. (Cuban 2001, s. 18)

I Cubans studie ligger fokus både på frågan om förutsättningarna för lärande förändrades i den amerikanska grundskolan och huruvida investeringarna i "the hard infrastructure" (innefattande exempelvis nätverk, hårdvara, presentationstekniska hjälpmedel) verkligen haft de effekter som de var avsedda för. Resultatet blev att varken programmeringssatsningarna på 1980-talet eller de omfattande (och kostsamma) satsningarna på en digital infrastruktur under 1990-talet bidrog till någon

mätbar ökad digital kompetens som inte hemmet eller feriejobb lika gärna kunde ha bidragit till; det blir kort sagt problematiskt för skolorna att faktiskt ta åt sig äran av en eventuell ökad "technological literacy" bland unga eftersom de använder informationsteknologi i så många andra olika sammanhang. Cuban menar vidare att någon "technological revolution" aldrig blev verklighet i de amerikanska klassrummen - mycket på grund av ett begränsat användande trots god tillgång och att inga arbetssätt förändrades i grunden (Cuban 2001, s. 19f, 177ff).

Lärdomen från Cubans forskning är att det finns starka anledningar att det inte går att sätta likhetstecken mellan införandet av hårdvara och it-verktyg och faktiska förändringar i skolans verksamhet. Det måste inte finnas en självklar koppling mellan de båda. Istället är de beroende av den kontext i vilken de introduceras och de praktiker i vilka de (eventuellt) integreras. Detta påpekas också av Liberg et al (2014) som med facit i hand - femton år senare - kan se att Cuban hade både rätt och fel. De menar att Cubans resonemang om att de amerikanska teknikinversteringarna i slutet av 1990-talet visserligen var orimliga sett till förutsättningarna och resultatet, men att samma slutsatser inte nödvändigtvis håller idag i och med att tekniken ändrat form och nu finns tillgänglig på ett helt annat sätt. Att "låsa in" teknik är inte längre möjligt när varenda elev och lärare själv har en betydligt kraftfullare enhet (än på 1990-talet) i fickan. Kontexten och förutsättningarna har därmed förändrats (Liberg, Lundgren & Säljö 2014, s. 700).

Ett ytterligare exempel på att informationsteknologin är starkt beroende av sin kontext framkommer av Neil Selwyns (2011) studie av användandet av en vanlig digital lärplattform i tolv brittiska skolor under 2009/2010. Lärplattformens syfte var att utgöra ett stöd för i första hand lärande ute på skolorna men av studien framgår att systemens intention och utfall skilde sig åt beroende på de olika skolornas praktik. Plattformen tenderade att integreras med de sociala praktiker som redan fanns ute på skolorna och det innebar att plattformen till stor del blev ett kraftfullt verktyg för styrning, kontroll och administration snarare än ett lärverktyg. Vissa delar av plattformen hade givetvis rent administrativa syften men det anmärkningsvärda var att även moment som endast var avsedda för lärande i plattformen i själva verket var både administrativa och styrande ("managerial") till sin natur. Systemet både speglade och förstärkte den rådande ordningen på skolan och den förväntade förändringen av skolans praktik - undervisningen - blev istället ytterligare ett exempel på hur ett it-system inordnas i en lång tradition ("a set of continues") av skolpraktik på de brittiska skolorna. Till denna praktik hör bland annat begränsandet av tillgänglighet, behörighetsnivåer, associativa symboler etc. Selwyn är därför starkt kritisk till hur it-system kan användas för att kontrollera och styra arbete och lärandepraktiker och ser uppenbara risker för både avhumanisering och avprofessionalisering av relationerna i skolan (Selwyn 2011).

De studerade brittiska skolorna kan ingalunda ses som isolerade företeelser utan kan förstås i en större kontext. Just övervakning och kontroll är välkända och centrala teman i mer övergripande teorier inom till exempel modern sociologi. Den brittiska sociologen Anthony Giddens (1996) framställer dessa aspekter som mekanismer i moderna och västliga stater präglade av till exempel representativ demokrati och en kapitalistisk ekonomi. Övervakning och kontroll är kort sagt en del av modernitetens institutionella dimensioner (Giddens 1996, s. 59ff). Även Sverige har genomgått - och eventuellt genomgår - en motsvarande process i och med att utbildningsväsendet kontinuerligt byggs ut och har ställt krav på kontroll för ökad produktivitet och effektivitet i takt med de ökade utgifterna (Lundgren 2014a, s.). När tekniken integreras i ett sådant sammanhang riskerar tekniken också att bli en del av det.

Vilka konsekvenser teknikinförande och tekniska innovationer får beror alltså på i vilket sammanhang det sker och vilka praktiker som redan existerar inom det

sammanhanget. Som framgått av de ovan givna exemplen har detta perspektiv varit en central del av de mer kritiska perspektiven inom skolforskningen sedan millennieskiftet och en likaledes självklar utgångspunkt i denna uppsats. Liberg et al (2014) sammanfattar det hela på följande sätt:

det är viktigt att ha i åtanke att informationstekniken inte löser pedagogiska problem som teknikoptimister tenderat att påstå. Den ändrar våra sätt att lära - våra epistemiska praktiker - men den skapar också sina problem. (Liberg, Lundgren & Säljö 2014, s. 701).

3. Teoretiska utgångspunkter

3.1. Olika informationsteknologiskt orienterade perspektiv

I denna del redogörs för - och diskuteras - vilka teoretiska utgångspunkter som använts i analysarbetet; kort sagt vilket analytisk lins som varit aktuell i de kommande resultat- och diskussionsdelarna. Utgångspunkten har till stor del tagit intryck av Orlikowski & Gashs (1994) perspektiv på *technological frames*, liksom Olivers (2011) resonemang om *technological determinism*. Men även mer individuellt orienterade förklaringsmodeller kring förhållningssätt till teknologi redovisas här, såsom Davis (1989) tidiga modell TAM och den mer omfattande UTAUT som introducerades av Davis et al (2003). De senare ligger mer till grund för diskussion än som förklaringsmodell i detta arbete.

3.2. Modeller för förståelse av förhållningssätt till informationsteknologi

Redan 1989 utvecklade den nydisputerade forskaren Fred D Davis vid University of Michigan en modell för hur man kan förstå och förutsäga individers förhållningssätt till ny informationsteknologi. Modellen kom att benämnas *Technology Acceptance Model* (TAM) och har sedan 1990-talet varit ett av de mest frekvent använda verktygen när det gäller forskning kring individers teknikanvändning (Surendran 2012, s. 175). Davis (1989) modell syftar till att besvara den grundläggande frågan om vad som orsakar avståndstagande eller acceptans hos personer som använder sig av informationssystem (Davis 1989, s. 319f).

De tre nyckelbegrepp som modellen är uppbyggd kring är relevanta att redovisa här. Begreppet *perceived usefulness* handlar om graden av hur mycket en individ upplever att ett specifikt informationssystem har förutsättningar att förbättra individens jobbpresentation. I kontrast till graden av upplevd nytta ställs sedan begreppet *perceived ease of use* som handlar om graden av hur lite en individ upplever att ett system kräver i motprestation; det vill säga hur enkelt informationssystemet upplevs vara för användaren. Dessa faktorer avgör tillsammans graden av *User Acceptance*, det vill säga hur informationssystemet sammantaget upplevs av individen och bidrar till förståelsen av vilka beteendemönster hos individen som detta genererar (Davis 1989, s. 319f). En poäng med modellen är, enligt Davis (1989), att "an application perceived to be easier to use than another is more likely to be accepted by users" (s. 320).

Sedan TAM lanserades 1989 har Fred D Davis även utvecklat modellen vidare. Vid millennieskiftet släpptes den reviderade modellen TAM2 som utvecklats tillsammans med Viswanath Venkatesh vid University of Maryland (Surendran 2012; Davis & Venkatesh 2000). Några år senare, 2003, skapade Davis, Venkatesh och ytterligare två forskare en ny teori - en *syntes* - utifrån TAM och sju andra modeller. Modellen fick namnet *Unified Theory of Acceptance and Use of Technology* (UTAUT) och är jämförbart populär inom t.ex. managementorienterad forskning (Surendran 2012, s. 176). Davis et al (2003) beskriver UTAUT som ett verktyg avsett för att avgöra

förutsättningarna för en kommande teknikintroducering och för att vara ett stöd för att anpassning av *design interventions* inför teknikimplementering bland grupper där anpassningen till ny informationsteknologi möter motstånd (David et al 2003, s. 425f). Sammanfattningsvis fokuserar modellen på två huvudaspekter med sammanlagt fem avgörande faktorer som i varierande grad är signifikanta för resultatet av olika teknikimplementeringar. När det gäller användarintentionen visade sig *performance expectancy*, *effort expectancy* och *social influence* vara tydligt utslagsgivande och inom området användarbeteende var det *intention* och *facilitating conditions* som visade sig vara centrala (David et al 2003, s. 467f). Modellen, visar författarna, kan förutsäga så pass mycket av resultatet av teknikimplementeringar att de menar att man sannolikt nått den bortre gränsen för hur mycket man kan förutsäga om en sådan process (David et al 2003, s. 471).

TAM och UTAUT är på många sätt relevanta som teoretisk bakgrund för den här studien eftersom de delvis syftar till att undersöka just *förhållningssätt* till ny informationsteknologi. Det finns dock ett grundläggande problem med att tillämpa modellerna i sin helhet eftersom de båda har ett uttalat individfokus medan det dataunderlag som förekommer i denna studie inte enbart handlar om ett personligt förhållningssätt till informationsteknologi, utan i första hand förhållningssätt på en organisatorisk nivå. Därtill tillkommer att modellerna ofta tillämpas på *specifika* system - inte informationsteknologi i allmänhet som avses i denna studie. Det väsentliga är dock att det är forskningsmässigt möjligt att betrakta och förstå förhållningssätt till ny teknik utifrån sociala och kognitiva utgångspunkter (kort sagt, utifrån begrepp som nytta, påverkan och användbarhet). Förhållningssätt till informationsteknologi måste alltså inte ha en djupare ideologisk dimension; åtminstone inte på individnivå. Det är dock djupt problematiskt att förenkla förhållningssätt till informationsteknologi på en mer organisatorisk nivå. Dels tar modellerna inte hänsyn till att implementerad teknik *i sig* kan förändra de pedagogiska förutsättningarna i skolan på ett sätt som kan vara problematiskt eller oförenligt med det upplevde pedagogiska uppdraget. Motstånd mot ny teknik i form av enskilda informationssystem handlar i då inte nödvändigtvis om tröghet eller motstånd mot vaneförändringar utan kan vara ett professionellt förhållningssätt grundat i till exempel pedagogisk teori.

3.3. Den kollektiva aspekten av förhållningssätt till ny teknologi - technological frames

Det går alltså att hitta enskilda användbara delar i de tidigare nämnda etablerade modellerna för hur individer förhåller sig till teknikrelaterade förändringar. Men som beskrivits ovan är modellerna inte tänkta för att skapa förståelse kring informationsteknologi på en mer kollektiv och organisatorisk nivå. För att utveckla denna aspekt introducerade Orlikowski & Gash (1994) i mitten av 1990-talet ett mer systematiskt sätt att förstå användares underliggande föreställningar, förväntningar och kunskaper när det gäller användande av ny informationsteknologi. Deras ingång i analysen betecknas av dem själva som socio-kognitiv och innebär att en djupare förståelse av de strukturella och organisatoriska förändringar som följer av att informationsteknologin måste ses i ljuset av de *technological frames* som avgör individernas egna tolkningar av teknologin och de handlingar som de utför relaterade till den (Orlikowski & Gash 1994, s. 174). Technological frames motiveras där på följande sätt:

To interact with technology, people have to make sense of it; and in this sense-making process, they develop particular assumptions, expectations, and knowledge of the technology, which then serve to shape subsequent actions toward it. (Orlikowski & Gash 1994, s. 175)

Individerna kan förklara strukturerna, men det går också att med samma modell förstå det omvända - hur individernas *frames* formas av de kulturer de är en del av. För att fördjupa resonemanget ytterligare spelar alltså individernas olika roller (till exempel systemdesigners eller användare) och grupptillhörighet stor roll för vilken tolkning av teknologin som blir resultatet (Orlikowski & Gash 1994, s. 175). Frames kan bara delvis sägas vara individuella; till stor del är de en konsekvens av den samhälls- och organisationskultur de är en del av, så kallade *shared frames*. För att illustrera detta nämner Orlikowski & Gash (1994) en studie från slutet av 1980-talet där kalkylatorföretaget Facit AB lyckades skapa en företagskultur som var så övertygad om sin produkts fullkomlighet att de blev oförmögna att se de tekniska bristerna och den förändrade konkurrenssituationen förrän de stod på randen till konkurs. De gemensamma föreställningarna om produkten och företaget stod helt enkelt i vägen (Orlikowski & Gash 1994, s. 177).

Det är framför allt denna del av Orlikowski & Gashes (1994) modell som är relevant. Shared frames definieras nämligen på ett, för den här uppsatsen, särskilt intressant sätt:

an assemblage that ties individual frames together through common dimensions; a composite formed by group members jointly constructing a common understanding through discussion; and an average, which represents the intersection of frames held by individuals comprising the group. (Orlikowski & Gash 1994, s. 177)

Förhållningssätt till teknologi kan alltså förhålla sig olika mellan olika individer men det finns också anledning att undersöka dem som delar av gemensamma föreställningar kopplade till grupper eller intressegemenskaper. Denna utgångspunkt är central eftersom föreställningarna hos den undersökta gruppen av idéburna skollärdare som är aktuell för denna uppsats skulle kunna analyseras både som enskilda - och sinsemellan avvikande - föreställningar *och* som delar av gemensamma föreställningsvärldar, det vill säga *shared frames*. Orlikowski & Gash (1994) menar att technological frames “are a useful starting point for examining key actors’ interpretations of technology and the nature and extent of differences among them” (s. 204) och med samma förhoppning har detta perspektiv varit närvarande i analysprocessen för att med utgångspunkt i teorin kunna förklara likheter och olikheter bland de idéburna skollärdarnas förhållningssätt till informationsteknologi i skolan och statens roll i förhållande till den.

4. Metod och material

4.1. Inledning

I korthet bygger denna studie på en analys av en nätbaserad enkätundersökning bland ett urval av de idéburna skolledarna i Sverige. Undersökningen har en explorativ och kvalitativ ansats och fokus ligger på att få fram bredden i materialet - det vill säga *olika* perspektiv och förhållningssätt bland respondenterna (Repstad 2007, s. 15) för att skapa en så bred palett som möjligt. Samtidigt är just idéburna skolledare som grupp utvalda för att ge en uppfattning om skolornas officiella perspektiv i och med att enkäterna vänder sig till deras företrädare i ett officiellt (men anonymt) sammanhang. I den meningen utgör respondenterna både förstahands- och primärkällor i datainsamlingen (Repstad 2007, s. 119). Det är deras utsagor som står i fokus.

4.2. Urval och avgränsningar

Urvalet för enkätundersökningen omfattar 54 idéburna skolledare organiserade inom Idéburna skolors riksförbund; detta omfattar *samtliga* kända skolledare inom förbundet. Urvalet baserades varken på ett proportionellt stratifierat urval eller ett slumpmässigt sådant. Istället har urvalet grundats på vad Denscombe (2004) kallar *särskilda kännetecken*; något som är vanligt förekommande i framför allt kvalitativa studier (s. 173). Syftet med att göra ett mindre urval utifrån de kriterier som redovisas nedan handlar om att det finns goda skäl att anta att de specifika aspekter som undersöks inom urvalsgruppen inte skulle framträda lika tydligt i en mer allmän och bredare kvantitativ undersökning. Därtill är denna studies syfte kvalitativt till sin karaktär och eftersträvar snarare djup och förståelse inom den avgränsade gruppen snarare än statistiska samband (Denscombe 2004, s. 178).

Den urvalsgrupp som erbjudits att delta i enkätundersökningen utgörs av idéburna skolledare inom olika skolformer som uppfyller samtliga tre tekniska krav:

1. Skolledaren är ansvarig för minst en verksamhet inom någon eller några av skolformerna förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna eller utbildning i svenska för invandrare
2. Huvudmannen är *idéburen* i betydelsen att den utgörs av en ideell förening, en ekonomisk förening/kooperativ, en stiftelse eller ett aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning.
3. Huvudmannen är ansluten till Idéburna skolors riksförbund.

Det finns två viktiga skäl till att urvalskriterierna utformats på detta sätt. För det första skiljer detta urval ut skolledare med särskilda kännetecken i form av att de representerar 1) fristående skolor, 2) icke-vinstdrivande/idéburna skolor som är 3) *uttalat* sådana i och med att de är organiserade inom ett förbund med en tydlig idéburen identitet. I det sista fallet har förhoppningen varit att ringa in en urvalsgrupp som i

någon mån inte bara identifierar sig som friskolor utan som just *idéburna* friskolor och därmed kan avgränsas mot den tidigare kategorin.

För det andra har en förutsättning för undersökningen och urvalet av respondenter varit att möjliggöra deltagande för samtliga skolledare bland Idéburna skolors riksförbunds medlemsorganisationer. Det handlar i det fallet om den demokratiska möjligheten för samtliga av Idéburna skolors riksförbunds medlemsorganisationer att kunna delta i studien och på så sätt bidra med sitt unika perspektiv. Detta har varit en förutsättning för att förbundets medlemmar ska kunna medverka i studien och ett konkret krav från förbundet som studien behövt förhålla sig till.

Samtidigt är det problematiskt att avgränsa och undersöka denna grupp eftersom förståelsen av gruppens specifika kännetecken inte kan jämföras med utfallet i en betydligt större enhet; som till exempel fristående skolor eller svenska skolor i allmänhet. I de senare fallen finns helt enkelt inga motsvarande studier med liknande frågeställningar att jämföra med. Detta problem påpekas av Denscombe (2004) som menar att det avvikande i grunden bara kan synliggöras i kontrast till normen (Denscombe 2004, s. 180). I studien hanteras detta problem genom att utfallet - i brist på underlag för jämförelse - ställs mot den mer allmänna förståelse av dessa fenomen som återfinns i den tidigare redovisade forskningen och teoridelen.

Att fokus ligger på en analys av bredden i resonemangen bland de idéburna skolledarna innebär att kvantitativa uppskattningar lyser med sin frånvaro i resultatdelen. Det går helt i linje med synen på kvalitativ analys (Trost 2012, s. 18). Huruvida de förhållningssätt eller perspektiv som återges är representativa för en enskild skola eller för de idéburna skolledarna i stort bedöms således vara ointressant med hänsyn till syfte och frågeställningar. Det är i sammanhanget också viktigt att påpeka att denna studie inte ger något underlag för jämförelser mellan skolor, pedagogiska eller övriga profiler/ inriktningar, skolformer, skolledarbefattningar (förskolechef, rektor eller biträdande rektor) och det är därför omöjligt att med hjälp av den finna några orsaksförklaringar till de olika skolledarnas förhållningssätt. Även detta går helt i linje med den kvalitativa ansatsen och studiens syfte och frågeställningar.

4.3. Nätbaserad enkätundersökning

Den datainsamlingsmetod som studien använder sig av kan kategoriseras som en hybrid av *computer assisted self-interviewing* (CASI) och en nätenkät. Precis som i en CASI-undersökning är respondenterna sedan tidigare utvalda till studien och det finns möjligheter för respondenterna att ställa frågor innan enkäten besvaras, i det här fallet via mejl. Men i likhet med en nätenkät har respondenterna inte haft personlig kontakt med någon intervjuare och är därmed helt självadministrerad - både när det gäller information och genomförande i alla led (de Leeuw et al 2012, s. 239).

I praktiken fick respondenterna ett mejl med ett missiv (Bilaga 1) där de ombads att delta i undersökningen varpå de uppmanades att följa en länk till en nätenkät som utformats i verktyget Google Dokument (Bilaga 2). Just den initiala kontakten betonas av de Leeuw et al (2012) som den mest centrala. Dels handlar det om att den är avgörande för att öka svarsfrekvensen i undersökningen där etablering av en personligare kontakt ofta spelar en viktig roll. Dels handlar det om att kunna ge möjlighet att reda ut frågetecken innan respondenterna påbörjar enkäten för att kunna öka kvaliteten på datan (det vill säga: minimera missförstånd). En självadministrerad nätenkät måste nämligen innehålla *all* den information som en intervjuare normalt skulle kunna ge initialt och dessutom kunna komplettera med vid eventuella motfrågor. Till detta bör också läggas den metainformation som är nödvändig för respondenternas förståelse av undersökningen (de Leeuw et al 2012, s. 241f). Att ge

möjlighet för respondenterna att ställa frågor inför nätenkäten har därför varit ett sätt att öka datakvaliteten.

Det finns därtill ett antal ytterligare aspekter som är viktiga för detta metodval. Själv-administrerade nätenkäter ställer betydligt högre krav på tydlighet men behöver samtidigt motivera respondenterna att besvara dem. Enkäten behöver till exempel vara layoutmässigt tilltalande och både text och formspråk har betydelse för både förståelse och motivation hos respondenterna (de Leeuw et al 2012, s. 241f). Detta är aspekter som denna studie behövt ta stor hänsyn till och det har till exempel resulterat i att enkäten inte kunnat vara så omfattande som man kunnat önska och att tid har lagts på delar som i sig inte har någon relevans för själva forskningen.

Enkätfrågornas upplägg kan på många sätt liknas vid dem som används vid en *standardiserad intervju* eftersom en nätbaserad enkät saknar möjligheten att anpassa enkäten efter respondenternas svar. Frågorna är därför formulerade i förhand utifrån studiens syfte och presenterade i en logisk och förutbestämd ordning (Bilaga 2). I den standardiserade intervjun är dock själva syftet att skapa underlag som ska vara direkt jämförbara med andra och därför låter intervjuuppläggen vara enkla, tydliga och identiska. Denna studie delar inte det syftet och de frågor som formulerats är därför öppna till sin karaktär och kan få en rad olika möjliga svar beroende på hur frågan tolkas och skapar associationer hos respondenterna (Berg 2001, s. 69). Tolkningssvariationen är en del av själva poängen eftersom det kan bidra till att lyfta fram olika typer av förhållningssätt, därtill på olika sätt. Detta förhållningssätt rymmer väl med den kvalitativa och explorativa ansats som nämnts tidigare.

Antalet frågor i enkäten är mycket sparsamt hållet med hänsyn till att svarsfrekvensen och kvaliteten skulle kunna bli så hög som möjligt - det vill säga: många svaranden, utförligare svar. Frågornas karaktär bestämdes därför till att uteslutande bestå av *essentiella* frågor. Berg (2001) beskriver dessa som frågor med hög grad av koncentration mot det ämne som studien behandlar:

Essential questions exclusively concern the central focus of the study. They may be placed together or scattered throughout the survey, but they are geared toward eliciting specific desired information. (Berg 2001, s. 75)

I det här fallet ringar frågorna in två ämnesområden (förhållningssätt till informationsteknologi i skolan och förhållningssätt till statens roll kring informationsteknologi i skolan) som ligger mycket nära uppsatsens problem och frågeställningar och där praktiskt taget varje möjligt svar skulle kunna analyseras och bidra till förståelsen av dessa två frågeställningar.

4.4. Etiska utgångspunkter, opartiskhet och anställningsförhållande

I samband med genomförandet av enkätstudien informerades respondenterna om studiens etiska riktlinjer, baserade på Vetenskapsrådets principer (Vetenskapsrådet). Därmed delgavs information enligt den ålagda informationsplikten (Repstad 2007, s. 104) genom det bifogade missivet (Bilaga 1).

Samtliga respondenter, liksom respondenternas skolor, är anonymiserade i undersökningen. Anonymiseringen är inte okomplicerad ur vetenskaplig synvinkel eftersom det kan finnas en motsättning mellan forskarvärldens möjligheter att avgöra studiens validitet och individers/organisationers möjligheter att behålla sin integritet (Denscombe 2004, s. 219f). I denna studie har dessa två aspekter vägts mot varandra och bedömningen är att anonymiseringen är både relevant och rimlig eftersom den dels kan skapa utrymme för friare och öppnare svar bland respondenterna och dels för att identiteterna saknar relevans för uppsatsens syfte (Repstad 2007, s. 90).

Samtliga respondenter har i och med sitt frivilliga deltagande i enkäten samtyckt till att delta i studien, så kallat informerat samtycke. Även detta förhållande framgår av missivet till enkätstudien (Bilaga 1). Nyttjandet av materialet har också begränsats till att enbart omfatta denna uppsats och enkäterna betraktas som konfidentiella (Repstad 2007, s. 90).

Sist men inte minst är det viktigt att betona att genomförandet av studier på eller i anslutning till sin arbetsplats är vanligt i forskningssammanhang. Det finns därför anledning att öppet redovisa att jag under delar av tiden för uppsatsarbetet varit anställd som samordnare och kommunikatör för Idéburna skolors riksförbund men att det uppdraget varit tydligt åtskilt från min forskarroll. Uppsatsförfattandet har genomförts på ideell basis och i egenskap av magisterstudent vid institutionen för tillämpad informationsteknologi vid Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola.

4.5. Generella överväganden kring analysprocessen

Analysprocessen har tagit intryck av de övergripande teorierna hermeneutik och grundad teori. Det valda perspektivet i analysen av datan har starkt influerats av hermeneutisk perspektivanalys och rent instrumentellt har en pragmatisk kombination av den hermeneutiska spiralen, systematiska undersökningar inom kvalitativ textanalys och den grundade kodningsprocessen tillämpats.

Initialt har studien haft en explorativ ansats och tagit särskilt intryck av utgångspunkten för grundad teori. Juliet Corbin & Anselm Strauss (2015) menar att grundad teori mycket förenklat handlar om att ha ett öppet sinnelag i analysprocessen och att:

... qualitative research is not meant to have a lot of structure of rigid approach to analysis. It is an interpretive, very dynamic, free-flowing process, and unless researchers understand the basics of what they are trying to do, they lose these aspects of analysis. (Corbin & Strauss 2015, s. 1)

I analysprocessen har studien haft denna öppna utgångspunkt men samtidigt haft behov av en tydligare metodologisk inramning när det gäller databearbetning. Bara delvis kan den grundade teorins utgångspunkter därför appliceras på studiens tillvägagångssätt. Datat har mer konkret tolkats med utgångspunkt i hermeneutiken och med en friare tillämpning av den hermeneutiska spiralen i kombination med principerna för kodningsprocessen inom grundad teori och den kvalitativa textanalysens systematiska undersökning. De har alla legat till grund för mycket av det praktiska analysarbetet.

Hermeneutiken är en omfattande teori som under åtskilliga decennier vidareutvecklats i flera olika riktningar. I korthet handlar den om att forskare bör göra kvalificerade och motiverade tolkningar av texter - ofta narrativ - som baseras på det upplevda och erfarna och betonar även att tolkningar behöver ta hänsyn till texternas skilda kontexter (Stensmo 2002, s. 112f). Meningen i en text blir således uppenbar för forskaren genom att den studeras i sitt sammanhang, men också med hjälp av forskarens egen förståelse (Starrin & Svensson 1994, s. 59). Denna mycket breda utgångspunkt gör att hermeneutiken utgör grunden för flera olika moderna teorier och metoder idag (Stensmo 2002, s. 112f).

En uttalad kritik mot hermeneutiska perspektiv - och som också kan sägas vara relevant i detta fall - är att det finns uppenbara problem med att tolka in mening i andra människors utsagor. Tillskrivs till exempel respondenterna ett tankegodt och en förståelse som i själva verket återspeglar forskaren själv? I denna kritik ingår även paradoxen *den dubbla hermeneutiken* - insikten om att forskaren tolkar en värld som i

sig redan är tolkad av respondenterna. Detta problem kan sannolikt debatteras i evighet eftersom det inte har något enkelt svar. I praktiken är det dock inte säkert att problemet är särskilt stort - ofta har forskare och respondenter så många (allmänna) gemensamma utgångspunkter att tolkningar trots allt är möjliga att både nå och underbygga (Gilje & Grimen 2007, s. 171, 175). I denna diskussion är det viktigt att falla tillbaka på ett grundläggande vetenskapligt förhållningssätt - att det viktiga är att *motivera* sina tolkningar och visa öppenhet och vetenskaplig professionalitet jämte nya komplementära eller konflikterande tolkningar.

För att komma närmare förståelsen av respondenternas utsagor har dessutom perspektivanalys tagits intryck av i studien. Perspektivanalys är ett företrädesvis hermeneutiskt angreppssätt som lämpar sig särskilt väl i studier av förhållningssätt och attityder eftersom angreppssättet i första hand intresserar sig för respondenternas *subjektiva* uppfattningar och perspektiv. Huruvida utsagorna är sanningsenliga eller förnuftiga betraktas som irrelevant, istället är det de underliggande tankesätten hos respondenterna som är det centrala. I sammanhanget är det viktigt att betona att detta angreppssätt inte är någon utarbetad metodologisk modell utan snarare bildar en ram och ett fokus i analysarbetet. Perspektivanalysen är så brett formulerad att den influerat vitt skilda områden inom forskningen - allt från klassisk ideologikritik till psykologiska strömningar som psykoanalysen (Gilje & Grimen 2007, s. 241ff). I detta arbete utgör perspektivanalysen en god beskrivning av det fokus som följer av studiens frågeställningar: att det är tolkningen av respondenternas subjektiva utsagor som utgör grunden för förståelsen av deras enskilda och kollektiva tankemönster.

4.6. Analysmetoder och kodning

Analysprocessen har i stora drag tagit fasta på den hermeneutiska teorins mer generella utgångspunkter och har mer konkret influerats av dess mest centrala metodologiska instrument, den hermeneutiska spiralen (även kallad den hermeneutiska cirkeln). Spiralen har här jämförts och utvecklats med kodningsprocess inom grundad teori, den kvalitativa textanalysens systematiserande undersökningsmetod och en pragmatisk och metodologisk kombination av de samtliga har därför tillämpats i analysarbetet.

Den hermeneutiska spiralen är en konkretiserad metod för hermeneutisk textanalys och består av en flerstegsprocess som beskriver ett systematiskt förhållningssätt i analysen där textens *mening* kan uttolkas genom att forskarens förförståelse och textens delar och helhet växelvis sätts i relation till varandra och på så sätt utvecklar en alltmer fördjupad förståelse för det studerade (Stensmo 2002, s. 112f). Utgångspunkten är att all forskning i grunden består av rörelser mellan delar och helhet och att en förståelse av helheten i sin tur en förutsättning för en förståelse av delarna - och vice versa (Gilje & Grimen 2007, s. 187). Därtill ska tilläggas att även textens sammanhang ges stor betydelse för tolkningen av textinnehållet. Delar i texten - liksom textens helhet - måste ställas mot den kontext som utsagorna görs i och om inte hänsyn tas till ett sådant sammanhang blir tolkningen betydligt svårare. Kontexten kan bestå av vitt skilda delar: till exempel det kulturella och sociala sammanhang som respondenten är en del av (Starrin & Svensson 1994, s. 59). Metoden har uppenbara likheter med de generella metodologiska utgångspunkter som gäller för den kvalitativa textanalysen (Esaiasson et al 2012, s. 210).

Den hermeneutiska spiralen är inte heller olik den kodningsprocess som kännetecknar analysarbetet inom grundad teori. Även en sådan process handlar om förmågan att höja sig över textens enskilda delar och se både mönster och avvikelser i materialet (beroende på studiens syfte). Rent konkret handlar den grundade kodningsprocessen om att initialt bearbeta datan med hjälp av *öppen kodning* (även kallad råkodning) där

mer övergripande begrepp och kategorier urskiljs och sedan låta kodningen inom de utvalda kategorierna bli alltmer detaljerade, nyanserade och selektiva. Därefter kan kategorierna återigen bearbetas innan de ställs mot den "större bilden": en eventuell generalisering eller teoretisering (Dalen 2015, s. 78f). Denna växelverkan återspeglar tydligt hur analysperspektivet förflyttas i den hermeneutiska spiralen där motsvarande växelverkan mellan delar, helhet och förförståelse är central. Tillvägagångssättet är bara delvis unikt för den grundade kodningen och hermeneutiken; även en så kallad systematiserande undersökning med inriktning mot klassificeringar inom kvalitativ textanalys påminner mycket om detta - och även i det fallet används till exempel idealtyper och klassindelningar som analytiska redskap (Esaiasson et al 2012, s. 211), inte helt olikt hur denna studie hanterar olika kategorier.

Den risk som kan identifieras med detta arbets sätt är att det är lätt att fastna i förenklade summeringar och kategoriseringar; i ett "räknande". Monica Dalen menar att "det är viktigt att ta sig förbi denna nivå, om vi på ett djupare och mer insiktsfullt sätt verkligen ska kunna förstå vad informanterna berättar" (Dalen 2015, s. 78). En ännu mer djupgående kritik mot den grundade kodningsprocessen ger Walsham (2006) som företräder *interpretive research* inom IS (informationssystem):

In terms of learning from the data itself, grounded theory offers one way of doing this, although the 'coding' is a subjective process to some extent, because the researcher chooses the concepts to focus on. I tend to use a looser approach myself, where I write impressions during the research, after each interview, for example. I generate more organized sets of themes and issues after a group of interviews or a major field visit. I then try to think about what I have learnt so far from my field data. (Walsham 2006, s. 325)

Denna passage är inget ifrågasättande av grundad teori. Teorin rymmer mycket väl inom fältet för det som Walsham (2006) och Myers (1997) beskriver som IS-research. Istället handlar Walshams (2006), liksom Dalens (2015), kritik mot konsekvenserna av när en forskare *okritiskt* följer en föreslagen mall eller metod utan att därutöver ta hänsyn till att det måste finnas ett utrymme för den egna professionella intuitionen. Det är viktigt att betona att analysprocessen i denna uppsats har en tydlig (kombinerad) teoretisk grund och ett konkret tillvägagångssätt, men att det samtidigt tillämpas på ett *pragmatiskt* sätt. Den öppna tillämpning av kombinationen av analysmetoder - som instrumenten medger - är lösningen på det problemet och det kan förhoppningsvis bidra till en korsbefruktning i fråga om både kategoriseringar och insikter i båda databearbetnings- och analysprocess.

5. Resultat och analys

5.1. Struktur och disposition

I detta kapitel presenteras översiktliga synteser av resultat och analys. Det visade sig under skrivprocessen att det var förtjänstfullt att låta resultat och analys vara konsekvent och kontinuerligt integrerade i samma stycken medan diskussionerna å andra sidan kunde återges i ett separat kapitel. Denna struktur anammades eftersom det för läsaren kan bli svårt att separera en mer saklig resultat- och analysdel från diskussionen, medan resultat och analysdel med fördel kunde integreras i samma kapitel eftersom båda delarna utgår från *tolkningar*. Syntesen av både resultat, analyser och diskussion sammanställs och återfinns istället i det avslutande kapitlet (slutsatserna).

Rubrikerna i detta kapitel utgår från de kategorier som växte fram ur empirin i den tidigare beskrivna kodningsprocessen. Kategorierna växte fram successivt och stabiliserades först i slutet när det funnits möjlighet att lämna materialets olika *delar* och relatera till dess *helhet* i en andra omgång. Först då tog kategorierna en fast form som kunde beskriva vilka olika perspektiv som kollektivt framträdde ur skolledarnas individuella utsagor. De kategorier som berörts av flera skolledare har tagits upp i uppsatsen, de kan däremot inte tolkas som att det är de kategorier som är viktigast för skolledarna eller rangordnas utifrån en sådan aspekt.

Den första resultatdelen är knuten till uppsatsens första frågeställning: “Vilket eller vilka perspektiv på relationen mellan it och skola finns bland de idéburna skolledarna?”. Den baseras i första hand på svaren från enkätens två första frågor: “Vilka möjligheter eller risker ser du med it i den svenska skolan idag? respektive “Vilka möjligheter eller risker ser du med it i den svenska skolan på längre sikt?” (Bilaga 2). Frågorna är formulerade för att på olika sätt generera material och perspektiv hos skolledarna som behandlar just relationen mellan it och skola. Den andra och sista resultatdelen är i sin tur knuten till uppsatsens andra frågeställning: “Vilket eller vilka perspektiv på statens roll när det gäller it i skolan finns bland de idéburna skolledarna?”. Den utgörs innehållsmässigt av svaren från den tredje frågan i enkäten löd. Frågan löd “Vilken roll önskar du att staten (Skolverket m.fl.) ska ha när det gäller it i den svenska skolan?” (Bilaga 2). Det är i synnerhet svaren på denna fråga som ligger till grund när relationen mellan staten, informationsteknologin och de idéburna skolorna analyseras.

5.2. Svarsfrekvens och representativitet

Datan från enkätundersökningen omfattar enkätsvaren från 14 idéburna skolledare organiserade inom Idéburna skolors riksförbund. Eftersom 54 skolledare tillfrågades blev svarsfrekvensen därmed ca 26% (ungefär en fjärdedel av de tillfrågade). Som statistiskt underlag är ett sådant urval och en sådan svarsfrekvens inte särskilt användbar; inte heller är det möjligt att hävda att respondenternas utsagor kan säga vara *representativa* för hela gruppen idéburna skolledare organiserade inom förbundet. Men i och med uppsatsens kvalitativa ansats görs inga anspråk på statistisk

representativitet i studien och mängden bedöms ändå vara högst användbar för att kunna återge flera både konflikterande och komplementära tankemönster kring informationsteknologi inom gruppen idéburna skolledare. I den meningen har uppsatsen kunnat svara mot syfte och frågeställningar på ett ändamålsenligt sätt.

5.3. Referenskodning

Den data som presenteras i denna del utgår från, och refererar till, en anonymiserad svarsmatris med samtliga samlade enkätsvar. Svarsmatrisen har inte bifogats i uppsatsen eftersom bara delar av matrisen är intressant för själva undersökningen och andra icke-anonyma delar är konfidentiella. Istället används generöst med citat från svarsmatrisen så att läsaren ska få en tydlig bild av *vad* i texten som tolkats och (naturligtvis) motiveringar till *hur* den tolkats. Som ytterligare komplement till detta används också en referenskodning som består av en bokstav med en efterföljande siffra (inom parentes) efter varje citat eller hänvisning till matrisen. Nedan följer en enkel förklaring av referenskodens utformning.

Referenskod	Betydelse
Bokstav, t.ex. <i>J</i>	Anger unik idéburen skolledare. Alla citat eller resonemang från <i>J</i> kan alltså hänföras till en och samma person.
Siffra, t.ex. 2	Anger frågenummer, det vill säga vilken fråga som ett citat eller resonemang är ett svar på. Enkätfrågorna är kodade i följande ordning: <ol style="list-style-type: none"> 1. Vilka möjligheter eller risker ser du med it i den svenska skolan idag? 2. Vilka möjligheter eller risker ser du med it i den svenska skolan på längre sikt? 3. Vilken roll önskar du att staten (Skolverket m.fl.) ska ha när det gäller it i den svenska skolan?

5.4. De idéburna skolorna och informationsteknologin

5.4.1. Informationsteknologins nödvändighet

Ett genomgående perspektiv i många svar är själva nödvändigheten av att hänga med i den tekniska utvecklingen. Utvecklingen i sig betraktas som tvingande - en sorts skyldighet - och att inte följa den uppfattas få avgörande konsekvenser. Det uttrycks på flera olika sätt. Allra tydligast sammanfattas detta perspektiv i en skolledares enkätsvar: "Skolan måste anpassa sig till samhällsutvecklingen" (N2). Men det förekommer i betydligt fler former. En annan skolledare "ser det som en förutsättning med IT i skolan utifrån ett samhälle och en värld som bygger på IT" (G1), en tredje konstaterar att "samhället bygger på att alla hanterar it" (F1) och i ytterligare en skolledares svar betonas att "det gäller att vi skolfolk hänger med och inser vikten av skolans ansvar" (D2). Om inte skolan hänger med i utvecklingen väntar dessutom konsekvenser: "Om vi inte ligger i framkant finns det en risk att vi som land halkar efter" (G2) varnar en skolledare. Och det finns ingen utväg, en skolledare uttrycker att det inte går att "backa bandet" (F2).

5.4.2. Först blir det sämre, sen blir det bättre

När det gäller nyanser i synen på generella risker kring it i skolan så är det framför allt *tiden* som framhålls som en viktig och avgörande aspekt. I korthet kan man beskriva resonemanget som att det finns en risk för en process där utvecklingen först antar en negativ form innan den vänder och blir positiv för de idéburna skolorna. Och den avgörande faktorn för den positiva utvecklingen framhålls som en framgångsrik *integrering* av it. En skolledare beskriver den förmodade utvecklingen i ett lite längre svar:

[...] Skolan kommer att se ut som det gjort i urminnes tider och assimilera it in i sig. Det finns emellertid en risk att skolan assimileras av it sektorn för en tid innan återvändandet till traditionell undervisning sker. Mycket didaktisk tradition riskerar att förstöras om detta sker. (C2)

Av svaret framkommer en tidsmässigt nyanserad syn på utvecklingen - att it-införandet under en tid riskerar att motverka skolans uppdrag men på sikt kan återge till status quo alternativt gynna utvecklingen. Ett liknande perspektiv framkommer i ett enkätsvar där en annan skolledare menar att en förutsättning för framtiden måste vara att it så småningom integreras i verksamheten och att "Innan vi är där, kan dyrbar undervisningstid riskera att användas till annat än kunskapsutveckling" (K2).

5.4.3. Behovet av ett ökat kritiskt tänkande

Ett flertal skolledare lyfter fram källkritik som centralt för möjligheten att skapa en positiv utveckling i skolan med hjälp av it. En skolledare menar till exempel att riskerna är obefintliga med den pågående utvecklingen så länge skolan arbetar "med källkritik och etiska frågor kring användandet av IT" (N1) och en annan betecknar bristen på källkritik i skolan som en potentiell "risk"(E1). I ett mer utförligt resonemang uttrycker en tredje skolledare förhållandet mellan möjligheter och risker på följande sätt:

Vårt ansvar och möjlighet är att lära eleverna källkritik och att kritiskt granska både sig själva och andra. Vi har också en möjlighet att genom de förutsättningar som finns diskutera våra och andras värderingar och sätta dessa i ett perspektiv i förhållande till möjligheter och begränsningar genom IT. Risker är att man utnyttjar möjligheterna på fel sätt. Om vi inte jobbar med det är det å andra sidan en ännu större risk att dessa luckor utnyttjas utanför skolan och utanför vår kontroll. (G3)

Här nyanseras resonemanget och tekniken framstår både som ett hot och en möjlighet för skolorna; allt beroende på hur de väljer att agera. Även informationsteknologins möjligheter kan utifrån detta förhållningssätt användas på ett negativt sätt alltmedan alternativet att inte diskutera teknikens brister och potential riskerar att skapa problem för eleverna utanför skolans räckvidd. Även om skolledaren ifråga tydligt uttrycker att det handlar om att skolorna har ett ansvar att lösa detta så ger resonemanget ett tydligt uttryck för ett grundläggande dilemma i förhållande till informationsteknologin.

En ytterligare aspekt som fokuserar på både det lärande och kritiskt tänkande som uppstår i relationen mellan lärare och elev, uttrycks på följande sätt av en annan skolledare:

Skolan som ide och lärarprofessionen bygger på en ämnesdidaktisk tradition. Eleverna möter lärare som är "mästare" inom sina ämnesområden. It relativiserar ämneskunskapen- Den kan man ju Googla!. Detta undergräver skolan och iden om kunskapsförmedling. (C1)

Skolledaren underkänner med andra ord den ofiltrerade kunskap som eleverna själva kan få fram genom att söka på nätet och lyfter istället fram behovet av (närvarande) ämnesdidaktiska proffs som både kan lära ut och vägleda. Istället för att betona skolans roll betonas alltså lärarens roll i det här sammanhanget.

Som avslutning är det intressant att även ta upp en ännu mer kritisk hållning i frågan. En skolledare menar att “det [införandet av it i skolan, förf. anm.] slår ut förmågan att läsa och tänka själv” (L1) och det kan tolkas som ytterligare en understrykning av det behov av källkritik som flera andra skolledare gett uttryck för.

5.4.4. Påverkan på elevers koncentration och beteendemönster

Ett annat perspektiv som framkommer är upplevelsen av att it får effekten att den förändrar barns beteendemönster och sociala vanor i skolan till det sämre. Bland annat uttrycker en skolledare att:

[...] De spontana rastaktiviteterna försvinner och eleverna sitter nu mer still än någonsin. Den fria tillgången till datorn och skolans möjligheter att fostra barn och ungdomar till att använda datorn vid rätt tillfälle och omfattning rimmar illa.” (M1)

En annan uttrycker att eleverna blir “beroende” (L2). Det finns också en oro kring att “eleverna använder nätet till annat än skolarbete” (F2). En fjärde skolledare tar upp att “datorer och mobiltelefoner påverkar elevernas koncentrationsförmåga negativt” men tillägger att det sker “om vi inte har tydliga regler kopplade till handhavandet av dessa under skoltid och om vi inte förmår följa upp dessa regler” (I1). Slutligen ser en femte skolledare uppenbara risker med “att elever tappar fokus och blir stressade” (B1). Ingen skolledare tar upp några positiva följder när det gäller it i skolan kopplat till elevers sociala vanor och beteendemönster. Det är anmärkningsvärt eftersom skolledarna haft lika stor möjlighet att uttrycka just sådana följder i samband med frågorna (även informationsteknologins *möjligheter* har ju efterfrågats).

5.4.5. De geografiska avståndens betydelse

Ett motiv som flera skolledare tar upp är informationsteknologins möjligheter att överbrygga geografiska avstånd. En skolledare nämner till exempel att “möjligheterna med flipped classroom och distansstudier ökar” med digitaliseringen (F2). Lärare och elev behöver således inte vara på samma plats (eller vid samma tidpunkt) för att kommunikation ska kunna ske. Samtidigt varnar en annan för att det kan finnas starka ekonomiska incitament med påföljande negativa konsekvenser bakom samma utveckling: “Det är en risk att man kan spara in pengar på lärare och arbeten i grupp pga att man kan ha undervisning via webben tex” (E2). Av det senare exemplet framgår att det inte i första hand måste vara de pedagogiska incitamenten som driver på den tekniska utvecklingen och it-implementeringen i skolan, utan att även besparingar kan vara ett centralt motiv för samma utveckling.

En ytterligare aspekt av informationsteknologins kommunikationspotential är elevernas förändrade förutsättningar att kunna interagera med andra utanför skolan. En skolledare menar till exempel att konsekvensen av ökat it-användande kan bli “ökad interaktion med omvärlden” (I2) och ytterligare en lyfter fram “internationella kontakter mm.” som en positiv konsekvens av it-utvecklingen (B2).

5.4.6. Med utgångspunkt i likvärdigheten

Att skolan ska vara likvärdig framstår som en fundamental uppfattning hos de idéburna skolledarna. Det blir emellertid tydligt att informationsteknologins intåg i skolan inte nödvändigtvis skapar större möjligheter för att realisera en sådan likvärdig

skola. Flera skolledare tar upp riskerna med införandet av it i skolan och betonar behovet - och nödvändigheten - av att arbeta för en sådan.

En skolledare menar att “det är inte minst viktigt att vi ger alla elever samma möjligheter att utveckla denna kompetens [kompetens inom IKT, uppsatsförf. anm.] oavsett hemförhållanden” (I1) och en poängterar att “det är av stor vikt att skolan ser till att alla elever förbereds, oavsett vilka förutsättningar man har hemifrån, oavsett kön” (D1). Det finns alltså ett tydligt behov - och en skyldighet - att arbeta för att informationsteknologi utjämnar skillnader mellan elever.

Samtidigt förknippas it-utvecklingen också med konkreta risker kring likvärdigheten. En skolledare pekar särskilt på att det finns “stor risk” för en icke-likvärdig skola idag (B2) och en annan skolledare menar att “de som behöver mest stöd hamnar än mer i isolering och utanförskap” (M1).

5.5. Staten, informationsteknologin och de idéburna skolorna

5.5.1. Behovet av statlig ledning bakom it i skolan

När det gäller synen på staten som ledande aktör kring it i skolan finns en uppsjö av olika resonemang bland skolledarna men i korthet enar sig resonemangen kring behovet av en *tydligare* statlig styrning. Av de svar som berör detta är det uppenbart - men implicit uttryckt - att det är Skolverket och Skolinspektionens funktioner som avses när skolledarna refererar till staten. Det sker i sin tur på flera sätt.

En del skolledare efterfrågar en hårdare ledning från statens sida. Det kan uttryckas på det sättet att det är själva “ledandet” som bör stå i fokus (J3), eller att statens uppgift mer konkret bör vara att “leda det pedagogiska utvecklingsarbetet genom att försörja skolor och kommuner med riktning och innehåll” (K3). Just riktning och innehåll återkommer sedan i en rad olika svar. En skolledare efterfrågar till exempel “Riktlinjer. Krav på it som kopplas till kriterier i kursplanen. Nya specifika kriterier så att IT ges som krav” (B3) och en annan menar att “Staten kan tydligare beskriva i läroplanen hur vi ska använda IKT i den dagliga undervisningen” (I3). Samma sak uttrycks också betydligt enklare: “Jag tycker att de [staten/Skolverket, förf. anm.] ska va tydliga med vad och hur vi ska arbeta” (E3).

Runt samma fråga finns samtidigt en parallell och mjukare linje där staten visserligen accepteras som ledande aktör bakom it-utvecklingen i skolan men där rollen som kravställare reduceras till förmån för en betydligt mer mjukare och mer stödjande funktion. En skolledare uttrycker koncist att statens roll bör vara “stödjande” i ifrågor (L3) och en annan menar att staten bör ge “stöd och hjälp och bidrar med forskningsresultat för att vi ska lyckas på bästa sätt” (G3). Som ett utveckling av detta uttrycker en tredje skolledare att det skulle kunna innebära att “Ta fram stödmaterial för olika dilemman som kan uppstå i användandet av IT” (N3).

Bland de skolledare som uttrycker sig positivt om statens ledande roll finns alltså åtminstone två urskiljbara typer av resonemang: betonandet av en *ledande* roll respektive betonandet av en *stödjande* roll.

5.5.2. Kritiska perspektiv på statligt inflytande

De mer kritiska resonemangen kring statens roll kring it i skolan bottnar framför allt i ett synsätt på it som ett pedagogiskt *verktyg* som förväntas påverka både undervisningsmetoder och -material. I ett fall menar en skolledare till exempel att statens roll bör reduceras till “ingen alls” eftersom staten bör välja “varken metod eller

material” (A3). Ställningstagandet är tydligt motiverat utifrån skolans, alternativt den enskilda lärarens, egna möjligheter att själv välja dessa. Av respondentens svar impliceras en uppfattning om att det finns en grundläggande konflikt mellan statens roll kring it i skolan och skolornas, alternativt de enskilda lärarnas, eget pedagogiska självbestämmande över material- och metodval relaterade till undervisningen.

Ett liknande resonemang återkommer hos en annan skolledare som tydligt markerar att “Val av undervisningsmetod är lärarnas sak!” (C3) som en inledning på sitt enkätsvar. Samma skolledare kommenterar sedan statens roll på följande sätt: “Jag ser inte att stat eller skolverk bör ikläda sig någon speciell roll vad det gäller It” (C3). Precis som i föregående exempel motiveras motståndet mot statlig inblandning med risken att staten kringskär möjligheten till pedagogiskt självbestämmande. I det här fallet åsyftas dock inte skolans självbestämmande utan professionens; det vill säga lärarnas handlingsutrymme.

Vid sidan av de mer positiva typerna av inställning till staten som ledande aktör - som redovisats i ett tidigare stycke - finns alltså en explicit *kritisk* sådan där man inte ser något behov av staten som varken stödjande eller ledande.

6. Diskussion

6.1. Inledning

Hur kan man då förstå skollära uttåg och förhållningssätt i förhållande till uppsatsens frågeställningar? I denna del kommer betydelsen av resultatet att diskuteras och de tolkningar som gör sig gällande i studien kommer att motiveras och presenteras. Tolkningsfasen är, enligt Backman (2016), den del av forskningsprocessen som skapar den största oenigheten inom forskarsamhället: inte minst på grund av att forskare kan utgå från skilda forskningsparadigm eller det faktum att materialet helt enkelt är tolkningsbart och saknar förmågan att tala för sig själv (Backman 2016, s. 34). Som nämnts tidigare är därför motiveringar av tolkningarna centrala för denna del.

Kapitlet är strukturerat efter uppsatsens två frågeställningar och fokuserar på att sätta resultatet i förhållande till de teoretiska utgångspunkterna och den tidigare forskningen.

6.2. Perspektiv på informationsteknologi i skolan

Inledningsvis fokuseras diskussionen på det resultat som berör den första frågeställningen "Vilket eller vilka perspektiv på relationen mellan it och skola finns bland de idéburna skollärarna?".

I materialet framträder en tydlig bild av skollära med ett perspektiv på informationsteknologi i skolan som en absolut nödvändighet. Det uttrycks på flera olika sätt, av flera olika skollära. Säkerligen hade det varit meningsfullt att analysera de enskilda uttågorna för att gräva djupare i hur de individuella tankemönstren ser ut inom denna grupp, i enlighet med förklarings- och analysmodeller som t.ex. TAM2 eller UTAUT (Davis & Venkatesh 2000; David et al 2003). Men med stöd av Orlikowski & Gashs (1994) begrepp *technological frames* är det möjligt att förstå just individernas egna tolkningar och förhållningssätt i ett betydligt större perspektiv. Det är därför ännu mer intressant att betrakta dessa uttåg som delar av kollektiva föreställningar, så kallade *shared frames*, som de delar eller inte delar med varandra men som de icke desto mindre förhåller sig till. Med det senare begreppet kontextualiseras tankemönstren och betraktas som konsekvenser av den organisatoriska och samhälleliga kultur som de är en del av (Orlikowski & Gash 1994, s. 174, 177).

Om vi återgår till skollära resonemang kring teknologin nödvändighet ger det en tydlig bild av ett tankemönster eller en gemensam - *shared technological frame* - där den tekniska utvecklingen är snabb, oundviklig och där verksamheten i de idéburna skolorna behöver eller har en skyldighet att följa med i utvecklingen för att inte förlora sin relevans i förhållande till det omgivande samhället. Resonemangen bottnar alltså delvis i en föreställning om att skolan måste förhålla sig till en yttre utveckling som är oundviklig och som utmanar skolans roll och position. Med utgångspunkt i deras kollektiva bild av hur utvecklingen behöver se ut finns det med andra ord all anledning

att konstatera att skolledarnas efterfrågar en ökad informationsteknologisk användning i skolan.

Föreställningen om den yttre och oundvikliga teknologiska utvecklingen påminner om ett närmast deterministiskt perspektiv men skiljer sig mycket från det som Martin Oliver (2011) beskriver. I skolledarnas versioner handlar det inte nödvändigtvis om någon ond eller god utveckling. Att det är betydligt mer komplicerat än så framkommer särskilt tydligt när de uttrycker sig kring potentiella framtida scenarion där informationsteknologin tar allt större plats i skolan. Föreställningen om att utvecklingen först blir negativ, men sedan vänder och blir positiv är ett otvetydigt uttryck för en sådan ståndpunkt. I sammanhanget är det viktigt att betona att ståndpunkten inte nödvändigtvis delas av alla skolledare men att den åtminstone uttrycks av mer än en skolledare i undersökningen.

Samtidigt visar samma perspektiv att det kan finnas en oro för utvecklingen bland skolledarna; även om den är oundviklig. Oron uttrycks just genom de konkreta scenarion kring vad utvecklingen med en ökad informationsteknologi i skolan kan få för konsekvenser; bland annat genom att undervisningstid och tradition riskerar att gå förlorade i processen. Den lösning som föreslås i ett exempel är just att en framgångsrik integrering av tekniken måste till för att utvecklingen skall kunna bli något positivt. Här blir det till synes deterministiska draget ändå möjligt att påverka. Denna kollektiva föreställning har brett empiriskt stöd i den internationella kritiska it-forskningen som redogjorts för i tidigare kapitel.

Riskerna för eleverna tas också upp av skolledarna. Något som flera skolledare återkommer till är behovet av att kunna stödja eleverna i processen att utveckla källkritik och diskutera informationsteknologin ur ett etiskt perspektiv. Detta kan tolkas som både som en risk och möjlighet; beroende på hur skolledarna väljer att agera. Och behovet motiveras främst av yttre faktorer: det är inte i skolan de uppenbara hoten finns utan "utanför". Vilka yttre hot som mer konkret åsyftas framkommer inte av enkätundersökningen men det är sannolikt en återspeglning av den mediedebatt som pågått kring barns nätanvändande de senaste åren. Här kan vi anta att skolledarna, vid sidan av sina personliga och organisatoriska erfarenheter, delar en shared technological frame som finns i övriga samhället, att barn och unga är utsatta på nätet. Om man utifrån enkätundersökningen ska peka ut en enskild risk som framträder tydligare än andra så är denna högst framträdande. Det motiverar att frågan får hög prioritet när det gäller införandet av informationsteknologi i skolan, sett till skolledarnas utsagor. Lika tydligt är det att skolledarna betraktar sitt eget ansvar som avgörande i de här frågorna, inte minst för att man kopplar samman ansvaret med skolans övergripande uppdrag som skolledarna är ytterst ansvariga för.

Samma sak gäller frågan om elevers koncentration och beteendemönster som en konsekvens av ökat it-användande i skolan. Det finns en utbredd föreställning bland skolledarna att datorer och mobiltelefoner (i synnerhet det sistnämnda) är intimt förknippat med förströelse, stillasittande, störningsmoment och att rasternas funktion riskerar att undergrävas. I skolledarnas utsagor kan läsas in att informationsteknologins inneboende potential betraktas som svår att hantera för eleverna: endera är den alldeles för passiviserande och introvert eller alldeles för uppslukande, påkallande och extrovert. Olin-Scheller & Tanner (2015) menar att upprörda politiska tongångar kring mobiltelefoner i skolan ofta anknyter till en medial diskurs som tenderar till "mediepanik" och det är också en intressant kontext att sätta diskussionen i (Olin-Scheller & Tanner 2015, s. 40). Samtidigt handlar det om, som flera skolledare påpekar, brister i skolans sätt att hantera problemen. Det är inte eleverna, utan framför allt den oregerade tillgången till informationsteknologi som framstår som problematisk. Om nätanvändande dessutom sker utan tillsyn och utan ett vägledande

regelverk kring användningen framstår informationsteknologins påverkan som ännu mer negativ.

Skolledarna adresserar alltså återigen problemet med informationsteknologins baksidor för eleverna och det motiverar att även den frågan får hög prioritet i en kommande diskussion kring it i skolan. Men kring den här frågan finns en viss problematik, sett till tidigare forskning. Greppet att "läsa in" teknik var något som starkt kritiserades av Cuban (2001) vid sekelskiftet eftersom det gjorde att värdefull teknik inte nyttjades i tillräckligt hög grad. Då, 2001, var det fortfarande möjligt att göra det; att som lärare eller skola fritt styra över utbud och tillgång genom att ha tillgång till datorsalen eller datorvagnens nyckel. Som Liberg et al (2014) påpekar har idag nästan alla lite äldre elever en egen behändig enhet tillgänglig, och det skapar nya utmaningar för den som vill kontrollera hur och när en enhet ska användas (Liberg, Lundgren & Säljö 2014, s. 700). Här har skolan, i skolledarnas ögon, en viktig uppgift att utforma de förutsättningar och regler som krävs för att komma till rätta med problemen.

Kring synen på distansstudier och undervisning via nätet finns bara ett relativt litet underlag att tillgå utifrån enkätundersökningen. Ändå är de perspektiv som lyfts högst relevanta att reflektera över. En skolledare lyfter till exempel möjligheten att överbrygga geografiska avstånd med hjälp av distansstudier och tillämpandet av det flippade klassrummet (en idé som bygger på att asynkrona videoinspelningar kan ersätta traditionella föreläsningar inför lektionerna och på så sätt frigöra mer tid åt elevaktivt arbete i klassrummet med lärarstöd). Om dessa typer av undervisning förutsätts betraktas som positiva av skolledarna är informationsteknologin en viktig, för att inte säga avgörande, förutsättning för att det skall kunna ske på ett effektivt sätt.

Samtidigt lyfts den ekonomiska aspekten av att ersätta den fysiska läraren med förinspelade videos, nätaktiviteter eller individuellt arbete. Det motiverar en annan skolledare att beteckna en ökad digitalisering som riskfylld med hänsyn till möjligheterna att motivera en sådan utveckling rent ekonomiskt. Resonemanget stämmer därmed väl överens med hur den mer kritiska skolforskningen resonerat kring informationsteknologins roll. I exempelvis Selwyns (2011) studie av lärplattformars användning i brittiska grundskolor konstaterades att skolorna i praktiken använde uttalat pedagogiska funktioner för att kringskära elevers handlingsutrymme och skapa kontroll över deras beteende i plattformen. Fenomenet var så utbrett att han varnade för avprofessionalisering och avhumanisering av relationerna i skolan (Selwyn 2011). Det illustrerar det faktum att intentionen med tekniken inte alltid avspeglas i det faktiska resultatet. Istället kan faktorer som inte borde vara styrande ändå ha ett avgörande inflytande över utfallet: i det här fallet de ekonomiska konsekvenserna av en viss informationsteknologiskt relaterad metod. Statligt, eller kommunalt, inflytande över användningen av metoder är också något som ifrågasätts bland de idéburna skolledarna (som vi snart skall få se). Det finns med andra ord anledning att i en kommande diskussion kring it i skolan vara tydlig med de pedagogiska konsekvenserna av sådana metodval; inte minst om de är ekonomiskt motiverade.

Slutligen visar undersökningens resultat att det råder en stor enighet bland skolledarna kring att frågan om likvärdigheten är både central och viktig för den svenska skolan. En motsvarande enighet finns också kring synsättet att likvärdigheten samtidigt utmanas av digitaliseringen och it i skolan på olika sätt. När skolledarna själva tar upp detta ämne väljer de framför allt att betona riskerna snarare än möjligheterna som informationsteknologins intåg för med sig och det speglar i sig en oro för att tekniken endera inte kommer alla till dels, eller att den inte skapar särskilt lika förutsättningar för alla elever. Även detta perspektiv är viktigt att ta i beaktande när det handlar om att företräda denna grupp. Betoningen av att skapa likvärdiga förutsättningar utgår från en fundamental hållning bland de idéburna skolledarna, och

användningen och implementeringen av informationsteknologin måste, i deras tycke, därför viktas mot riskerna för att skapa mindre likvärdiga förutsättningar.

6.3. Perspektiv på förhållandet mellan staten, skolan och informationsteknologin

Den föregående delen av diskussionen hänger intimt samman med denna kommande del. I denna del fokuseras den andra frågeställningen som lyder "Vilket eller vilka perspektiv på statens roll när det gäller it i skolan finns bland de idéburna skolledarna?" (Bilaga 2). Utifrån resultatet av denna undersökning är det möjligt att urskilja tre olika förhållningssätt till statens roll kring it skolan bland de idéburna skolledarna. Förhållningssätten måste givetvis betraktas som förenklade och inte nödvändigtvis rymma alla relevanta aspekter av hur de förhåller sig till detta; ändå är det tydligt att det finns just tre olika utmärkande förhållningssätt.

Det första förhållningssättet kan bäst beskrivas som uppfattningen att staten bör ha en *ledande* funktion när det gäller it i skolan. Med utgångspunkt i Orlikowski & Gashs (1994) modell kring begreppet *shared technological frames* kan vi förstå detta förhållningssätt som en del av en kollektiv föreställning med ett fåtal gemensamma nämnare. De identifierar ett behov av en tydligare styrning kring riktning, krav och innehåll och har förhoppningar om att staten ska åtgärda detta; inte minst genom förändringar i läroplanerna. Förhoppningarna om en tydlig och konsekvent statlig ledning kring it i skolan kan knappast förklaras av ideologiska skäl - det finns ju, som tidigare påvisats, en lång historia av självständig strävan hos de idéburna aktörerna i de frågor som berör den egna pedagogiska verksamheten. Istället framstår förhoppningarna som grundande i konkreta behov eller en insikt om att *om* staten ändå ska leda, så behöver den leda på ett tydligt sätt.

Det andra förhållningssättet grundar sig i uppfattningen att staten snarare ska ha en *stödjande* funktion och istället för att ställa krav bör staten bidra med råd och forskningsresultat som kan leda arbetet framåt. Det återspeglar samtidigt utgångspunkten att skolledarna i grunden litar på sin egen vilja, förmåga och kapacitet och att staten kan bidra med utveckling utöver det. Till skillnad från det första förhållningssättet går denna uppfattning helt i linje med de idéburna skolornas historiska roll som partiellt fristående från stat eller kommun. Stat eller kommun har alltid varit överordnade friskolorna i någon mening och i det praktiska valet mellan att ha en tydlig ledning och ett mjukare stöd är det ur ett historiskt perspektiv inte förvånande att det finns idéburna skolledare som har valt och väljer det senare.

Det går samtidigt att med stöd i undersökningen belägga att det även finns en betydligt mer kritisk linje bland de idéburna skolledarna. Detta tredje förhållningssätt grundar sig i en kritik mot statens möjligheter att begränsa det pedagogiska friutrymmet genom att till exempel styra förutsättningarna för användandet av informationsteknologi i skolan. Konsekvensen blir ett synsätt där staten bör förhålla sig *passiv* i frågor som berör digitaliseringen. Uppfattningen är i sin tur intimt knuten till utgångspunkten att teknik i skolan till stor del handlar om valet av undervisningsmetoder och -material. När staten ger direktiv kring användningen av informationsteknologi och därigenom dikterar villkoren för undervisningsmetoder och -material, undergräver den därmed den lokala beslutsrätten bland skolorna och lärarna. Det tredje förhållningssättet handlar inte nödvändigtvis om en utbredd uppfattning bland de idéburna skolledarna men sett till friskolornas historiska bakgrund och roll är ett sådant perspektiv inte obegripligt och det är rimligt att anta att betydligt fler idéburna skolledare skulle inta samma kritiska förhållningssätt om de såg på informationsteknologi i skolan på samma sätt.

7. Slutsatser

Denna studie utgår från två frågeställningar varav den första lyder: "Vilket eller vilka perspektiv på relationen mellan it och skola finns bland de idéburna skolledarna?". För att besvara den frågan så är det inledningsvis viktigt att betona att svaret är långt ifrån entydigt. Enkätsvaren ger prov på olika förhållningssätt till informationsteknologi med förankring i skolans olika vardagliga praktiker. Därtill tar skolledarna själva upp och förhåller sig till olika aspekter av it i skolan. Utifrån undersökningen går det ändå att konstatera att det finns en utbredd problembild bland de idéburna skolledarna. Problembildens sammansättning går i sin tur att förstå som delar av en *shared technological frame* med Orlikowski & Gashs (1994) begrepp. Skolledarnas perspektiv präglas av att användningen av it i skolan är en absolut nödvändighet och som samtidigt är pådriven av yttre faktorer. Den snabba utvecklingen för med sig en rad olika problem som skolan behöver förhålla sig till. Det handlar till exempel om att undervisningstid och tradition riskerar att gå förlorade i en övergångsprocess till ett mer teknologiskt klassrum, att behovet av kritiskt tänkande och källkritik i skolan måste hanteras ansvarsfullt och att tekniken riskerar att påverkar elevernas koncentration och beteendemönster som en konsekvens av den digitala tillgänglighetens dilemma. Skolledarna tar också upp risken med att tekniken kan användas för rationaliseringar och ekonomiska besparingar inom undervisningsområdet och att det kan utgöra ett hot mot ett av skolans fundament, likvärdigheten. Alla dessa delar utgör sammantaget de idéburna skolledarnas problembild kring it i skolan.

Den i synnerhet mest omdiskuterade frågan bland de idéburna skolledarna handlar emellertid om frågan om den statliga inblandningen kring it i skolan. Som redogjorts för går det att utläsa tre arketytiska förhållningssätt till statens inblandning där den endera förväntas vara *ledande*, *stödande* eller *passiv* i frågor som berör it i skolan. Skillnaderna mellan de olika förhållningssätten kan delvis bero på vad i digitaliseringen som skolledarna lägger betydelse vid; om det till exempel handlar om utvecklandet av digital kompetens eller direktiv kring användning av it-relaterade metoder eller -material. I det senare fallet tenderar slutsatsen att bli att staten skall förhålla sig passiv för att inte undergräva det pedagogiska friutrymme och självbestämmande som de idéburna friskolorna värnar om.

Detta kan sägas vara uppsatsens mest utmärkande slutsats till både forskningsfältet och Idéburna skolors riksförbunds kommande remissarbete. Det är uppenbart - i synnerhet utifrån svaret på den andra frågeställningen - att Idéburna skolors riksförbund som behöver förhålla sig till dessa olika förhållningssätt kommer att behöva göra noggranna avvägningar i sitt kommande remissarbete kring de nationella it-strategierna. Särskilt om man skall uppnå en bredare enighet i dessa frågor. Undersökningen gör inga anspråk på att vara representativ för de idéburna skolorna inom förbundet vilket får tas i beaktning vid värderandet av detta bidrag. Ändå har några möjliga aspekter och en konfliktyta redogjorts för och det blir nu förbundets arbete att förhålla sig till den vetskapen.

Med anledning av de ovan nämnda resultaten är det också värt att uppmärksamma en betydligt bredare fråga som bara belysts sparsamt i den svenska forskningen: hur man

i en bredare kontext kan förstå relationen mellan de idéburna skolorna och staten. Denna uppsats belyser endast en aspekt av detta - användningen av it i skolan - men förtjänar betydligt mer forskning än så.

8. Litteraturlista

- Backman, J. (2016). *Rapporter och uppsatser*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Berg, B. L. (2001). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. 4. [rev.] uppl. Boston: Allyn and Bacon.
- Cuban, L. (2001). *Oversold and underused. Computers in the classroom*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2015). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory* 4. [rev.] uppl. Sage: London.
- Dalen, M. (2015). *Intervju som metod*. Malmö: Gleerup.
- Davis, F. D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease Of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly* 13 (3), s. 319-340
- Davis, F. D., Davis, G. B., Morris, M. G. & Venkatesh, V. (2003). User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View. *MIS Quarterly* 27: s. 425-478.
- Davis, F. D. & Venkatesh, V. (2000). A Theoretical Extension of the Technology Acceptance Model: Four Longitudinal Field Studies. *Management Science*, 46: s. 186-204.
- de Leeuw, E. D, Dillman, D. & Hox, J. (2012). *International Handbook of Survey Methodology*. London: Taylor and Francis.
- Denscombe, M. (2002). *Forskningens grundregler: Samhällsforskarens handbok i tio punkter*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaïasson, P., Giljam, M., Oscarsson, H. & Wägnerud, L. (2012). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4 [rev] uppl. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Fleischer, H (2013). *En elev - en dator: Kunskapsbildningens kvalitet och villkor i den datoriserade skolan*. (Doktorsavhandling) Jönköping: Jönköping University.
- Grönlund, Å. (2014). *Att förändra skolan med teknik: bortom "en dator per elev"*. Örebro: Örebro universitet.
- Giddens, Anthony (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmlund, H., Häggblom, J., Lindahl, E., Martinson, S., Sjögren, A., Vikman, U. & Öckert, B. (2014). *Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola* (IFAU Rapport 2014:25). Uppsala: IFAU.
- Idéburna skolors riksförbund (2015a). Hämtad 2016-04-23, från <http://www.ideburenskola.se/vem-kan-bli-medlem/>
- Idéburna skolors riksförbund (2015b). Hämtad 2016-02-07, från <http://www.ideburenskola.se/forbundet-remissinstans-for-forslag-om-nationell-it-strategi>

- Jeddeskog, G. (2007). ICT in Swedish Schools 1984- 2004: How computers work in the teachers' world. *Seminar.net: International journal of media, technology and lifelong learning*. 3 (1), s. 1-9
- Jonsson, M. (2013, 11 april). "Befängt att ha vinstintresse". *Länstidningen Södertälje*. Hämtad 2016-04-26, från <http://lt.se/nyheter/jarna/1.2038696--befangt-att-ha-vinstintresse->
- Liberg, C., Lundgren, Ulf P. & Säljö, R. (2014). Epilog: Framtidens skola och utbildning. I Liberg, C., Lundgren, U. P. & Säljö, R. (Red.) *Lärande skola bildning: grundbok för lärare*, 3 [rev] uppl. (s. 691-702). Stockholm: Natur & Kultur.
- Lundgren, U. P. (2014a). En utbildning för alla. I Liberg, C., Lundgren, U. P. & Säljö, R. (Red.) *Lärande skola bildning: grundbok för lärare*, 3 [rev] uppl. (s. 79-100). Stockholm: Natur & Kultur.
- Lundgren, U. P. (2014b). Det livslånga lärandet. I Liberg, C., Lundgren, U. P. & Säljö, R. (Red.) *Lärande skola bildning: grundbok för lärare*, 3 [rev] uppl. (s. 101-138). Stockholm: Natur & Kultur.
- Marvasti, A. & Silverman, D. (2008) *Doing Qualitative Research: A Comprehensive Guide* .[rev] uppl. Sage: London.
- Myers, M. D. (1997) Qualitative Research in Information Systems. I *MIS Quarterly*, 21:2), s. 241-242.
- Olin-Scheller, C & Tanner, M (2015) "Street smart" i klassrummet? – högstadielärares användning av smarta telefoner i undervisningens mellanrum. *Kapet*, 11 (1), s. 23-44.
- Oliver, M. (2011). Technological determinism in educational technology research: some alternative ways of thinking about the relationship between learning and technology. *Journal of Computer Assisted Learning*, 27 (5), s. 373-384.
- Orlikowski, W. J., & Gash, D C. (1994). Technological frames: making sense of information technology in organizations. *ACM Transactions on Information Systems (TOIS)*, 12(2), 174-207.
- Regeringsbeslut U2015/04666/2. *Uppdrag att föreslå nationella it-strategier för skolväsendet*. Tillgänglig:
http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.240546!/Menu/article/attachment/U2015-04666-S_Nationella_it-strategier.pdf
- Region Skåne (2010). *Överenskommelse om samverkan mellan Region Skåne och den idéburna sektorn i Skåne 2010-2014*.
http://utveckling.skane.se/siteassets/publikationer_dokument/overenskommelse_o_m_samverkan.pdf
- Repstad, P (2007) *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. 4. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- SCB (2015). *Det civila samhället 2013: satelliträkenskaper och undersökningar*. Statistiska centralbyrån.
- Selwyn, N. (2011). "It's all about standardization" – Exploring the digital (re)configuration of school management and administration. *Cambridge Journal of Education*, 41 (4), s. 473-488.
- Skolverket (2015). *Redovisning av uppdraget om nationella skolutvecklingsprogram*. U2015/03844/S.
- SOU 2013:56. *Friskolorna i samhället*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.
- SOU 2016:13. *Palett för ett stärkt civilsamhälle*. Stockholm: Fritzes Offentliga Publikationer.

- Starrin, B.t & Svensson, P-G. (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Stensmo, C. (2002). *Vetenskapsteori och metod för lärare*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Surendran, P. (2012). Technology Acceptance Model: A Survey of Literature. I *International Journal of Business and Social Research (IJBSR)*, 2 (4), s. 175 - 178.
- Säljö, R. (2013). *Lärande & kulturella redskap: Om läroprocesser och det kollektiva minnet*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Tallvid, Martin (2015) *1:1 i klassrummet: analyser av en pedagogisk praktik i förändring* (Doktorsavhandling). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Trost, J. (2012). *Enkätboken*. 4. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Vetenskapsrådet.
- Walsham, G. (2006). Doing interpretive research. I *European journal of information systems*, 15(3), 320-330.

Bilaga 1. Missiv

Till dig som arbetar som idéburen skolledare

Du är särskilt inbjuden att som idéburen skolledare delta i en viktig enkätstudie inom ramen för en magisteruppsats vid Göteborgs universitet.

Studien genomförs i samarbete med [Idéburna skolors riksförbund](#) och handlar om idéburna skolors företrädares tekniksyn och förhållningssätt till teknikrelaterade stöd och direktiv från staten. Ett mycket angeläget och aktuellt ämne.

Dina svar är särskilt värdefulla eftersom studien ligger till grund för Idéburna skolors riksförbunds samråds- och remissarbete kring de kommande nationella it-strategierna för skolväsendet. Med din hjälp kan förbundet få en tydligare riktning i sitt arbete.

Enkäten beräknas ta **ca 30 minuter** att besvara och är fördelad på tre bredare frågor. Det är avgörande att du tar dig tid att själv formulera svar på alla frågorna.

Sista svarsdatum är **onsdagen den 17 april 2016** men svara gärna så snart du kan. Du svarar genom webblänken: <http://goo.gl/forms/cnJztrdQbz>

Du kommer att få ta del av magisteruppsatsens resultat inför sommaren 2016.

Tack för ditt deltagande!

--

Martin Höglund
Magisterstuderande
Institutionen för tillämpad informationsteknologi
Göteborgs universitet

Skärmdump från e-postutskick med missiv i april 2016.

Bilaga 2. Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016

Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016

Du är särskilt inbjuden att som idéburen skolledare delta i en viktig enkätstudie inom ramen för en magisteruppsats vid Göteborgs universitet.

Studien genomförs i samarbete med Idéburna skolors riksförbund och handlar om idéburna skolors företrädares tekniksyn och förhållningssätt till teknikrelaterade stöd och direktiv från staten. Ett mycket angeläget och aktuellt ämne.

Dina svar är särskilt värdefulla eftersom studien ligger till grund för Idéburna skolors riksförbunds samråds- och remissarbete kring de kommande nationella it-strategierna för skolväsendet. Med din hjälp kan förbundet få en tydligare riktning i sitt arbete.

Enkäten beräknas ta ca 30 minuter att besvara och är fördelad på tre bredare frågor. Det är avgörande att du tar dig tid att själv formulera svar på alla frågorna.

Sista svarsdatum är onsdagen den 17 april 2016 men svara gärna så snart du kan. Du kommer sedan att få ta del av magisteruppsatsens resultat inför sommaren 2016.

Vid eventuella frågor eller synpunkter kan du vända dig direkt till uppsatsförfattaren:
Martin Höglund
Magisterstuderande, Institutionen för tillämpad informationsteknologi
Göteborgs universitet

NÄSTA

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär

Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016

*Obligatorisk

Godkännande av etiska riktlinjer

Inför genomförandet av enkätstudien ges du nu information om studiens etiska riktlinjer, i enlighet med Vetenskapsrådets rekommendationer. För att delta i studien behöver du godkänna riktlinjerna genom att markera rutan nedan.

1. Ditt deltagande i studien är helt frivilligt.
2. Du, liksom den skola du företräder, kommer att anonymiseras i studien.
3. Nyttjandet av enkätsvaren är begränsat till att enbart omfatta denna uppsats och enkätunderlaget behandlas som konfidentiellt material av författaren.

OBS! Medverkande i studien förutsätter ditt godkännande. Kryssa i rutan nedan innan du går vidare.

*

- Jag har läst igenom de etiska riktlinjerna för studien, förstått dess innebörd och vill delta i studien.

BAKÅT

NÄSTA

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär

Formuläret skapades på Göteborgs universitet. Anmäl otillåten användning - Användarvillkor - Ytterligare villkor

Google Forms

Skärmdump från *Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016*, s. 2.

Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016

*Obligatorisk

Kontaktuppgifter

Observera att du, liksom den skola du företräder, kommer att anonymiseras i studien. Kontaktuppgifterna används enbart för eventuell uppföljning och uppgifterna hanteras konfidentiellt i enlighet med Vetenskapsrådets rekommendationer.

Namn *

Ditt svar

E-postadress

Ditt svar

Skola/skolor (som du företräder) *

Ditt svar

BAKÅT

NÄSTA

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär.

Google Forms

Skärmdump från *Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016*, s. 3.

Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016

Vilka möjligheter eller risker ser du med it i den svenska skolan idag?

Ditt svar

BAKÅT

NÄSTA

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär

Formuläret skapades på Göteborgs universitet. Anmäl otillåten användning - Användarvillkor - Ytterligare villkor

Google Forms

Google Forms

Skärmdump från *Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016*, s. 4.

Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016

Vilka möjligheter eller risker ser du med it i den svenska skolan på längre sikt?

Ditt svar

BAKÅT

NÄSTA

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär

Formuläret skapades på Göteborgs universitet. Anmäl otillåten användning - Användarvillkor - Ytterligare villkor

Google Forms

Google Forms

Skärmdump från *Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016*, s. 5.

Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016

Vilken roll önskar du att staten (Skolverket m.fl.) ska ha när det gäller it i den svenska skolan?

Ditt svar

BAKÅT

SKICKA

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär

Formuläret skapades på Göteborgs universitet. Anmäl otillåten användning - Användarvillkor - Ytterligare villkor

Google Forms

Skärmdump från *Enkätundersökning: Idéburna skolledare V2016*, s. 6.